

Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN

לע״נ

ברוך דוב ז״ל בן יבלחט״א משה חיים ווידרא נ״י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ״ל

מראה מקומות רשפי אש

לע״נ מרים שיינדל בת יבלחט״א אפרים שמעון סינאוויץ

גמ' (ב) [פסוקין 66]:
 (ג) [ש"י חס' לקמן כג]:
 ד"ה ממחרת (א) [גמ' ירושל' ורש"י ליה להך ג' מיתא] (ד) [לקמן כג]:
 (ה) וכל שכן חצי רש"ל תרפ"ו (1) [דף 107]:
 (ז) [ש"ע חס' פסחים 107 ד"ה מן]

הנהרות הב"ח

(א) תרפ"ו ד"ה אלו וכו' אס אין זו סימן. י"ב ע"ל דף כג סוף ע"ל:

הנהרות הגר"א

[6] גמ' קב שומשמיין ד"ה ממחרת (א) [גמ' שומשמי תמרי ורמרי מבי תיבין ור"ל מבי וכו' מינס:]

תורה אור

רש"י או יהנה אנהני קאמרי אלים בתוך השדה והנה קמה אלמתי וגם נצבה והנה הסביבה אלמתיים ומשפתיהן אלמתי:

(בבב"ט 1)

דשיילינן להו. אס ראו הפרעון ואס לאו נאמן המלוה לומר שלא נכתב אלא להיות מוכן לכשיפרע: עדי קיום. שכתבו הנפק דבי דינא לא מקיימי ליה אלא א"כ פרע: סמפון שיש עליו עדים. בעדי קיום מוקמינן לה: יתקיים בחותמיו. ואפי' יזלא מתחת יד אכל עדים חתומין עליו: ויוצא מתחת מלוה כסר: אין עליו עדי קיום. אכל עדים חתומין עליו: ויוצא מתחת מלוה הלוה מוילאו ולא מלוה כסר: שאין הלוה מוילאו ולא או שיצא אחר חיתום שטרות. ש"ל לפנינו כשהוא כחזב כשטר חוב אחר החתימה כסר: דהא הימניה מלוה לשליש. דעל כרחק אין כחזב שזכר אלא מלוה והוא מסרו ליד השליש:

הדרן ע"ך שנים אוחזין

א"ר מציעאות: מצא פירות מפורזין. נתיאשו הבעלים מהן כדלמך גנמרא והפקרו הן: מעות מפורזות. הואיל ואין להם סימן ניכר אלאוסי מילש והוה להו הפקר והוה טעם טולס: כריכות. עומרים קטנים כמו מאלמים אלומים ומתרגמינן ביזוש' מרכין כריכן (ברבאש"א 101) ברה"ר. שהכל דשין עלייהו ואס היה סימן נקשר עליהן היה הוא נשחת: של חתום. כל ככרות הנחתומין שוין אכל ככרות של בעל הנית יש בהן סימן: מומדינתן. כמות שהן גזוזות כשאר כל גיזת המדינה לאפוקי הכאות מנית האומן דקדמני סופא: אנוצי פשתן. ריש"ט"ל ג' אשכנזי זמקמינו סופי"ר: ולשוש של ארגמן. למר סרוק ומשוך כמין לשון ולצוע ארגמן ומזויין הן: מצא עיגול. של דבילה: אנפוריא. גמ' מפרש: גמ' וכמה. חסוב פיזור: קב. מפורז בארבע אמות אכל ג' אמות לא הוי פיזור וטעמא מפרס ואולי: אי דרך נפילה. אס מלאס דרך נפילה שיש לדעת שלא הונחו סס מדעת אלא נפלו: אפילו טובא. מקצ נמי דכיון דאין כון סימן אלאוסי מילש: ואי דרך הינוה וכו'. עתיד לחזור וליטלן: במכונשתא דבי דרי. כשעת חסיפת גריות וכלן דשן בעליהן וסחלו את העיקר ונתרו אלו: נפיש טרחייהו. לקבילן: בציר מהבי. אס היה פוזרן נפחות מכן: משום דלא חשיבי. עליה קצ פירות לטרוח עליהן טורח קיבוץ של ארבע אמות: שומשמיין. דקין מאל דיש טורח קיבוץ יומר מחטין אכל דמיהן יקרין: תמרים ורמונין. גסיס הן ואין טורח בקיבוץ: יאש

מהו קב בארבע אמות טעמא מאי דחשיבי לא מפקר להו או דלמא משום דנפיש טרחייהו וכ"ש שומשמיין כיון דנפיש טרחייהו טפי מפקר להו קב תמרי בארבע אמות קב רמוני בארבע אמות קב בארבע אמות טעמא מאי דחשיבי קב תמרי בארבע אמות קב רמוני בארבע אמות קב בארבע אמות טעמא מאי דחשיבי מפקר להו או דלמא משום דנפיש טרחייהו וקב רמוני בארבע אמות קב דלא נפיש טרחייהו לא מפקר להו מאי דחשיבי יאש

לגמור אכל קב בארבע אמות יש לו טורח ללקוט הכל ואין מלקט כלל אי נמי קב בארבע אמות רוחב וארבע אמות אורך והכל בעי חלי קב צ"א אמות:

א"ר מציעאות שלו: כריכות ברה"ר. ככריכות דוקא מפליג בין רה"ר לרה"י משום דלמ"ד (לקמן כג): סימן העשוי לידרס הוי סימן ומקום הוי סימן מייירי הכא דליכא סימן ומקום נמי לא הוי סימן דלמ"ד משום דמנשכפי וצרה"י הוי מקום סימן ומייירי להכריז ומייירי דלשכנת דרך הינוה וככרות של נחתום ועיגולי דבילה אין זהם סימן והוי שלו אף צרה"י ומייירי דמלא דרך נפילה ולכך לא הוי מקום סימן וא"ת אמאי נקט כריכות דלשכנת דרך הינוה טפי משאר דלויירי דרך נפילה וי"ל דכריכות איירי דיקריי איעון לא הוה שיפלו שלא מדעת אלא כשעומד לפש מנית לארך ושכחם סס וככרות של צעה"צ יש להן סימן דבעלי צמים רגילים לעשות סימן ככרותיהן ולכך אפילו ככרות הרבים חייב להכריז דסימן העשוי לידרס הוי סימן וליצורי מעות ופירות דהוי מקום סימן אף צרה"ר כדלמך לקמן משום דלא שייך צהו מנשכפי ואס תאלמר כריכות

הדרן ע"ך שנים אוחזין

א"ר מציעאות שלו ואלו חייב להכריז אלו מציעאות שלו "מצא פירות מפורזין" **מעות מפורזות כריכות ברשות הרבים** **העגולי דבילה ככרות של נחתום** **מחרוזות של דגים וחתוכות של בשר וגזיו צמר** **הלקוחין ממדינתן ואנוצי פשתן ולשונות של ארגמן הרי אלו שלו** **דבריו רבי מאיר ר' יהודה אומר כל שיש בו שינוי חייב להכריז כיצד מצא עגול ובתוכו חרס כבר ובתוכו מעות רבי שמעון בן אלעזר אומר כל כלי אנפוריא אין חייב להכריז: גמ' מצא פירות מפורזין וכמה א"ר יצחק קב בארבע אמות היכי דמי אי דרך נפילה אפילו טובא נמי ואי דרך הינוה אפילו בציר מהבי נמי לא א"ר עוקבא בר חמא במכונשתא דבי דרי עסקינן קב בארבע אמות דנפיש טרחייהו לא טרח איניש ולא הדר אתי ושקיל להו אפקורי מפקר להו בציר מהבי טרח והדר אתי ושקיל להו ולא מפקר להו בעי רבי ירמיהו חצי קב בשתי אמות מהו קב בארבע אמות טעמא מאי משום דנפיש טרחייהו חצי קב בשתי אמות כיון דלא נפיש טרחייהו לא מפקר להו או דלמא משום דלא חשיבי ודחצי קב בשתי אמות כיון דלא חשיבי מפקר להו קביים בשמונה אמות מהו קב בארבע אמות טעמא מאי דחשיבי דלא חשיבי מפקר להו או דלמא משום דנפיש טרחייהו וכ"ש קביים בשמונה אמות כיון דנפיש טרחייהו וקביים בשמונה אמות כיון דחשיבי לא מפקר להו וכו' קב שומשמיין בארבע אמות טעמא מאי דחשיבי ושומשמיין כיון דנפיש טרחייהו טפי מפקר להו קב תמרי בארבע אמות קב רמוני תמרי בארבע אמות קב בארבע אמות טעמא מאי משום דלא חשיבי קב תמרי בארבע אמות קב רמוני בארבע אמות טעמא מאי דחשיבי מפקר להו או דלמא משום דנפיש טרחייהו וקב רמוני בארבע אמות קב דלא נפיש טרחייהו לא מפקר להו מאי דחשיבי יאש**

א"ר מציעאות שלו: כריכות דוקא מפליג בין רה"ר לרה"י משום דלמ"ד (לקמן כג): סימן העשוי לידרס הוי סימן ומקום הוי סימן מייירי הכא דליכא סימן ומקום נמי לא הוי סימן דלמ"ד משום דמנשכפי וצרה"י הוי מקום סימן ומייירי להכריז ומייירי דלשכנת דרך הינוה וככרות של נחתום ועיגולי דבילה אין זהם סימן והוי שלו אף צרה"י ומייירי דמלא דרך נפילה ולכך לא הוי מקום סימן וא"ת אמאי נקט כריכות דלשכנת דרך הינוה טפי משאר דלויירי דרך נפילה וי"ל דכריכות איירי דיקריי איעון לא הוה שיפלו שלא מדעת אלא כשעומד לפש מנית לארך ושכחם סס וככרות של צעה"צ יש להן סימן דבעלי צמים רגילים לעשות סימן ככרותיהן ולכך אפילו ככרות הרבים חייב להכריז דסימן העשוי לידרס הוי סימן וליצורי מעות ופירות דהוי מקום סימן אף צרה"ר כדלמך לקמן משום דלא שייך צהו מנשכפי ואס תאלמר כריכות לוקמס הא אמרינן לקמן) ספק הינוה לא יעול וכל שכן ודאי הינוה וי"ל דה"מ כשמלא במקום מונע ומשחמר דלא יעול (א) אס אין צו סימן ואס יש צו סימן נוטל ומכריז ולמ"ד (לקמן כג): סימן העשוי לידרס לא הוי סימן ומקום נמי לא הוי סימן מייירי ככריכות שיש זהם סימן ולכך צרה"י מוכריז וככרות של נחתום ושאר דממתיבין לית צהו סימן ולכך אף צרה"י הם שלו וככרות של צעה"צ שיש זהם סימן חייב להכריז אף צרה"ר דאין עשוי לידרס משום דאין מעבירין על האוכלין וכולה מתני' מייירי בין דרך נפילה בין דרך הינוה וא"ת כריכות אי דרך נפילה היא אס כן אינו יודע היכן נפלו וצרכות הימיד אמאי לריך להכריז הא מתיילש שסבור צרה"ר נפיל וי"ל דלע"פ שאינו יודע לכיון המקום יודע הוא אס נפל כרכות הרבים או כרכות היחיד:

ובמה א"ר יצחק קב בארבע אמות. לריך לומר דרבי יצחק גופיה צעי וכמה דאי גמרא צעי מאי צעי וכמה לוקי דרך נפילה ואפילו טובא כדפרין גמ' צמר הכי אלא מדברי רבי יצחק הוא ורבי יצחק לא צעי לאוקמי דרך נפילה ואפילו טובא משום דקביר להציי דילוש שלא מדעת לא הוי יאש אלא מוקי לה צמכשתא דבי דרי שהניחם סס מדעת וכה"ג איכא צפירקין (דף 1): צעוי ולעולם אמר רב יהודה כו' דלריך לומר דרב יהודה אמר ולעולם וכן צפרק לא יחסר (ג"כ דף כג): וסס ד"ה וכמה) גבי מרחיקין מן החלולות דקאלמר וכמה אמר רב ייצא כמלוא רוחב חלון: **חצי קב בשתי אמות** מהו. תימה הלא קב בארבע אמות הוי נמי חלי קב צמתי אמות ומאי קמבעיא ליה וי"ל כיון דליכא אלא חלי קב ילקוט כיון שאין לו טורח אמות מרובעין הוי חלי קב צמתי

קעו א ב מיי' פט"ו
 מכלות מלה וזה הלכה ט
 ממע עשין ד' ט"ש"י ח"מ פי
 קה ספיקו ית:
 קעו ג מיי' סס הל' מ ט"ש"ע
 סס ספיקו ית:
 קעו ד מיי' סס הל' י
 ט"ש"ע ספיקו כ:
 א ה מיי' פט"ו מכלות
 גולה ואבדה הל' מ ספיקו עשין
 עד ט"ש"ע ח"מ פי רב
 ספיקו י:
 ב ו מיי' סס פט"ו הל' צ
 ט"ש"ע סס ספיקו ו:
 ג ו מיי' סס פט"ו הל' מ
 גולה ואבדה הל' מ ספיקו עשין
 עד ט"ש"ע סס ספיקו ט:
 ד ה מיי' סס ט"ש"ע סס
 ספיקו ו:
 ה פ מיי' סס הלכה ו'
 ט"ש"ע סס ספיקו ט:
 ו י ב מיי' סס הלכה מ
 ט"ש"ע סס ספיקו י:
 ז ל ב מיי' סס הל' י'
 ספיקו ט"ש"ע ח"מ פי רס
 ספיקו י:

פניו רש"י

ואנוצי פשתן. ...לאחר שתיקט כמקור שקיזין כריש'ם ועשאו אונן שקיזין ריש"ט"א:
 (פסוקי יב: ד"ה פסוקי כאלתי)
דבי דרי. לגזוז למוח הקשין מן המכונשתא.
 (תענית 1: ד"ה רוח שחינה)

רבינו חננאל

דשילינן לטהרי דחומיקין וצחיתן דפרעיה קמריב או לא ח"ש סמפון שיש עליו עדים כשר ופריק מאי עירי דקמי עיר קיום הכי נמי מסבירא וכו'. גופא סמפון שיש עליו עדים יתקיים בחותמיו. ואוקימנא יתקיים בחותמיו אם בעדין שפירו כתיבה. אן עליו עדים כדלמך אינו דריזין העדים לא סבכינו עליה ואם יוצא מתחת יד שלישי ואמר השלישי שודאי פרע הלוה הלא מלוה מוני דאי בעי השלישי ליתביה ללוה כי אמר פרעיה מהיבן וכו' וכן אמר צהו הסמפון כחוב כבשר חוב עצמו אחר חתימת עיר השטר כשר ואי לאו רפעייה לא הוה מרבי ליה לשטרתי:

הדרן ע"ך שנים

אוחזין

פרק שני

אלו מציעאות שלו ואלו חייב להכריז מצא פירות מפורזין וכו'. אמר רבי יצחק קב מפורז כו' אמות ומקשי עליה אי דרך נפילה אשכחיהו אפי' יומר מקב שלו הן. אי דרך הנחה אשכחיהו אפי' פחות מקב לא יעז בהן ופריק מר עוקבא מתני' במכונשתא דבי דרי עסקינן. **הגזוזות כשכסברין הגזוזן בישה שמיטין התבואה מן הגזוזן אם מצא כשישור קב פירות מפורזין בגזוזן ברחוק ד' אמות לא טרח איניש לכנסיהו ומפקר להו לסיפק הן שלה. אבל קב בפחות מר' אמות לא מפקר להו ולכך לא שקיל. אח הנתן וצביוני פירות ומקשי ומרקי מני וצביוני פירות אינן ואיפיש דמניו הוי סימן. אבל מקום לא אשפיש או סימן סימן לא בעית דרי ירימה הם ופשוטות הן ועלו כולן בחיקן.**

(6) אולי י"ל פי' כשעת חסיפת הרעס כמכונשתא.

דלכי

ואני הרהרתי כמה פעמים אם אפשר שקיים אדם בעולם מקרא זה על מתכונתו. ואולי על זה כ"ל שהע"ה [קהלת ז' כ'] אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, רצונו לומר שאפי' בעשייתו כל טוב א"א שלא יחטא עכ"פ באופן השני הנ"ל ביציאת ידי הבריות. ואינני כדי להזכיר אבותינו הקדושים, מ"מ תורה היא, וחוכך אני בבני גר וראובן אשר עליהם נאמר מקרא זה והייתם נקיים, ועפ"י עצת מרע"ה שהי' עפ"י ה' עשו את שלהם לנקות עצמן, והוא במה שיצאו חלוץ י"ד שנים לפני צבא המלחמה, ומ"מ לא יצאו ידי חובת המקרא הזה בשלימות, כי לא על חנם גלו ראשונה לפני כל השבטים, וקראו חז"ל עליהם מקרא הזה [משלי כ' כ"א] נחלה מבוהלת בראשונה ואחריתה לא תבורך, עיין ברבה פ' מטות [כ"ב ט]:

ובכל זאת אחז"ל א) עם נכר תתברר ועם עקש תתפתל. וידעת את אשר מרגלא בפומי תמיד אין יעקב שלא יפגענו לבן, ומעטי לבן שיפגעו בהם יעקב, שמור זה כי הוא אמת, ובחון הדברים ותראם אמתיים. ורצוני כי ברית כרותה כל ת"ח וצדיק המכונה יעקב יש לו מצירים נגדו המכונים לבן, אמנם מעטים הם הרשעים האלו אשר ימצאו נגדם מי שהוא אחיהם ברמאות כיעקב נגד לבן. והוי יודע כי הרבה פעמים הפכתי בהם ומהם ומהמונם, ואמרתי להשמר מהם ולעשות העקוב למישור, ואמרתי לברוח מן הקטנה שבתרמיתם, ונכשלתי בגדול ממנו, ולא זה בלבד עמי הארץ והמון עם, אלא לומדי תורה ואפי' רבנים, כל שאין דובר אמת בלבבו ולא היושר והצדק מרכבו, הרחק דרכך ממנו הסר רגלך מנתיבו. והענין הזה אשר אתה בו קבלו באהבה, ועל כל גל וגל תנענע ראשך, וסוף הכבוד לבוא כי יושיע ה' עם קרובו:

וב"ש שהרב אמר משם אמ"ו זצ"ל. לא שמעתי מפיו, ואולי התיר הרב לעצמו על דרך שאמרו חז"ל [פסחים ק"ב ע"א] רצית להחנק היתלה באילן גדול, ואל תאשימהו עבור זה. הנה נמצא בשכונתך ספר מטפחת ספרים למהריעב"ץ, תמצא שם כי דבר גדול דבר הנביא ז"ל בענין זה, הלא ישתוממו רואיו וד"ל. ואני תמה על גוף הדבר שהתירו חז"ל לכזב בתורת אמת. ומה שאמרו חז"ל [ב"מ פ"ז ע"א] מותר לשנות מפני דרכי השלום,

הקהל שיזכו לטובת הנאה הלז בעירם, הם יוסיפו עוד מקופת הקהל דבר מה בכל שנה להרכ אב"ד שלהם, ויהיה מחייב עצמו שבכל דרשה אשר ידרוש ברבים לומר דבר אגדה מספר בן אורי או מספר באר מים חיים, כדי שיוזכר שמו לטובה בכל עת וזמן עד ירויח ה' ויפוצו מעינותיו חוצה. וימנו על זה אפוטרופסים הגונים, ובראשם בן יחידו הרבני הנגיד נ"י, המשגיחים על כל הנ"ל. ומה טוב אם ימצאו מי שיעתיק ספרי הרב ז"ל, באופן שגוף הספרים כתיבת ידו יהיו שמורים, וההעתקים יותנו אחת לאחת ביד הלומדים הנ"ל, שנהיה בטוחים מכליון ואבידה. ואם דעת מעלתם ודעת היושר דאורייתא מסכים, נראה לפע"ד דלית טב מיניה, וגם הצדיק על מקומו ינוח על משכבותיו, וחיים לנו ולכל ישראל ורבנן. הכ"ד:

משה"ק סופר מפפר"מ

תשובה נמ

שלום לך ושלום לעוזרך התלמיד הותיק שי':

העתרתני בדבריך ובגלגולי סבותיך אשר לא היה לי לנחת. ודע בני ותלמידי שי' כי כל ימי הייתי מצטער על המקרא הזה והייתם נקיים מה' ומישראל [במדבר ל"ב כ"ב], וכ' חובות אלו נקיות מה' יתב' והנקיות מישראל עמו, הם שני רוכבים צמדים על גבנו, ויותר אפשרי לצאת ידי החוב הראשון היינו ידי שמים יותר הרבה ויותר מלצאת ידי הבריות, כי הם חושבים מחשבות זרות, ונושאים ונותנים מוזרות בלבנה, ועונשו יותר קשה מאד מאד עד לאין מספר ממי שאינו יוצא ידי שמים ח"ו, והוא מש"ס ס"פ יה"כ [פ"ו ע"א] בענין חלול ה' דאין לו כפרה כלל ר"ל. ושיעור חלול ה' כגון רב דשקיל בשרא ולא יהיב דמי לאלתר [שם], ובעו"ה שכיח בדברי הבריות למדן כזה יעשה דבר זה, והוא שגור בפייהם, ואפילו על חשד סברא בעלמא. והשתא אי נמי היה אותו הלמדן עושה כשורה ויצא ידי שמים בכל יכולתו בחיק האפשרי, אלא שלא נזהר עד שטעו בו אלו שותי שכר ועשאוהו מגנינותם, הרי הוא כבר נלכד במצודתם, על זה ידו כל הדרוים, והכתוב [תהלים ס"ו י"ב] צווח הרכבת אנוש לראשנו:

מגלת סמנים

לשון, ע"כ הוצרכו לתקן ממקרא מפורש שגם תשב"ר יודעים אותו, שכן יוסף אמר התחתון.

בבא בתרא

ב' ב'. סימן גינה כותל כופין וחולקין חלונות דרב נחמן. הוא מיוסד על שקלא וטריא אם מחיצה גודא או מסיפס בעלמא, א] גינה, קו' הגמ' ממתני' וכן בגינה. ב] כותל, ת"ש כותל חצר שנפל כו'. ג] כופין, ת"ש כופין אותו לכנות בית שער כו'. ד] חולקין, ת"ש אין חולקין את החצר כו'. ה] חלונות, ת"ש החלונות בין מלמעלן כו'. ו] דרב נחמן, ת"ש דאמר רב נחמן אמר שמואל כו'.

ונ"ל לצחות הלשון להגיה מעט, גינה וכותל.

ט"ו א'. סימן גדול מקדש משה. סימן על מאמרי ר' אלעזר בעניני צדקה, א] גדול, גדול המעשה יותר מן העושה. ב] מקדש, בזמן שכית המקדש היה קיים אדם שוקל שקלו ומתכפר לו, עכשיו כו' אם עושין צדקה מוטב ואם לאו באים עובדי ע"ג ונוטלין בזרוע ואעפ"כ כו'. ג] גדול העושה צדקה בסתר יותר ממה שרבינו.

פירוש הסימן פשוט הוא כמובן שהמקדש שבנה משה גדול מאוד, ור"ל בקדושתו, וכבר אמרו בריש ערובין³⁵⁰ משכן איקרי מקדש.

אלא שאינו מסומן היטב עדיין, שהרי מאמר הראשון נושאו שהמעשה גדול מן העושה, והשלישי העושה צדקה בסתר גדול שכרו, וא"כ מדוע מצויין הראשון במלת גדול שהוא הטפל להמאמר, והלא גם השלישי התחלתו כן הוא, וא"כ מאין נזכר תוכנו כולם.

עוד ק"ל דבין המאמרים הזכיר הגמ' עובדא דעולא משגש ארחתיה דאימיה, ג"כ מאמר בשם ר' אלעזר מרא דהני שמעתתי, על פסוק³⁵¹ וילבש צדקה כשריון מה שריון זה כל קליפה וקליפה מצטרפת (לחשבון) [לשריון] גדול³⁵².

ט"ו א'. חזקיה וסיעתו כתבו ימש"ק סימן, ישעיה משלי שיר השירים קהלת. אנשי כנסת הגדולה כתבו קנד"ג סימן, יחזקאל שנים עשר דניאל מגילת אסתר.

בדרך רחוק יש לפרש ביאור הסימנים ע"פ דברי ר' חמא בר' חנינא כברכות ט"ז א',

תקבב   צדקת   אות קפ   הצדיק

מאין לו שום כח כלל. עי"ז יחלש כח היצר וזהו (שם ה, א) לעולם ירגיז בו יקרא קריאת שמע היינו דעהו. וגם בעבר עי"ז יישר אורחותיך דרך נקרא דרך המלך ואורה הוא מן הצד וכשמקיים דעהו אז נקרא הכל דרך שהוא דרך המלך. אבל גם אורחותיך שכבר עברת והטית מן הצד וחויז מדרך הראוי אם עכשיו מקיים דעהו ידע שגם זה הי' מהש"י וא"כ הוא מיושר:

קפ. אף על פי שאז"ל (ב"ב ט, א) לא זכה מרודים היינו משום דכשזוכה אין

נעימות הצדק

מן הצד וחויז מדרך הראוי שנקרא 'אורח', גם אז יש תיקון אם עכשיו מקיים דעהו, היינו שידע ויאמין שגם מעשה זה היה מהש"ית ואם כן הוא מיושר, ובזה מתבאר סוף הפסוק 'והוא יישר ארְחֹתֶיךָ':

קפ. המס שמשלמים לגוים נחשב כפרה גדולה אבל אבל אשרי למי שזכה ואינו צריך לכפרה כלל כמו שעל האדם לזכור בכל פעולותיו שאין הוא הפועל אלא הכל מהש"ית (כמבואר באות הקודמת), כן יש לו לדעת שגם ההפסדים הנגרמים לו בממונו הם מן השמים לטובתו, וזה אף על פי שאמרו חז"ל (ב"ב ט, א) על הפסוק 'הֲלוֹא פָּרַס לְרַעַב לַחֲמֶךָ' [- תפרוס לַחֲמֶךָ ותן למי שהוא רָעַב ואין לו מה יאכל] וְעֲנִיִּים מְרֹדִים תִּבְיֵא בֵּיתְךָ (ישעיה נח, ז) [- וענייִים הנאנחים על כי לא ימצאו מקום לחסות בו הביאם אל ביתך (מצודת שם)], זָכָה [- למזל טוב] - 'הֲלוֹא פָּרַס לְרַעַב לַחֲמֶךָ' (כנ"ל), לֹא זָכָה - וְעֲנִיִּים מְרֹדִים תִּבְיֵא בֵּיתְךָ [- זו ממשלת רומי שצווקת תמיד הבו הבו שאנו צריכים (רש"י)], ונראה כהפסד גמור, אמנם ההפסד היינו רק משום דכשאדם זוכה באמת אין

מאין לו שום כח כלל, על ידי זה יחלש כח היצר. וזהו מה שאמרו חז"ל (שם ה, א) 'לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע בו', שנאמר (תהלים ד, ה) 'רְגִזוּ נְאֻל תִּחַטְּאוּ', אם נצחו מוטב, ואם לאו יקרא קריאת שמע, ועצה זו של קריאת שמע היינו דעהו, כי מאחר ומעיד שה' אחד הרי הוא מכיר בזה 'שלא הוא הפועל כלל רק השי"ת פועל הכל' כנ"ל, ולכן גם באם עבר ונכשל חלילה בדבר עבירה, מכל מקום על ידי זה שמקיים דעהו השי"ת יישר ארְחֹתֶיךָ.

והנה בתחילת הפסוק כתוב 'דְּרַכְּךָ' - מלשון דרך, ובסופו כתוב 'ארְחֹתֶיךָ' לשון אורח, וביאור ההבדל ביניהם הוא ש'דרך' נקרא דרך המלך, שהיא הדרך הישרה, ו'אורח' הוא דרך מן הצד ולא הדרך הקבועה, וכשמקיים דעהו (כמבואר) אז נקרא הכל דרך, שהוא דרך המלך, וזה ביאור תחילת הפסוק 'בְּכָל דְּרַכְּךָ' - הכל נקרא דרך, על ידי - דעהו שידוע שהכל מאתו יתברך שמו. ומכל מקום גם אם הינך חלילה במצב של 'ארְחֹתֶיךָ', דהיינו שכבר עברת והטית

מאירי (ברכות ט, ב): ומה שאמר (שם נד, א) 'ביצר טוב וביצר רע', רצונו לומר להשיב אל לבו אהבת האל ולהאמין בו, ואפילו בשעת העבירה והכעס, והאף שכל זה הוא יצר רע כמו שאמר 'בְּכָל דְּרַכְּךָ דעהו' אפילו דובר עבירה. וראה גם חומת אנך (תולדות אות י) שמבאר על דרך רבינו. ה. ראה מלבי"ם (בראשית יח, יא): ויש הבדל בין

צדקת

אות קפ

הצדיק

תקנב

**צריך לכך אבל אם לא זכה כפרה גדולה הוא במרודים כידוע מהזוהר
 דשעיר המשתלח הוא סוד המנחה ששלח יעקב לעשו. וידוע דכל מה
 שנותנים לאומות העכו"ם הכל הוא ממעשה אבות באותו דורן סימן
 לבנים. והרי אין לך בכל הקרבנות כפרה גדולה כמו שעיר המשתלח
 שהוא מכפר על כל עבירות שבתורה. ולכך כשלא זכה וצריך כפרה
 מזמינים לו מרודים שזה מכפר [לפי שנפשו דואב לו על נתינת המעות
 למקום שאין שום מצוה משא"כ לעניים שמח שעושה מצוה על ידם]
 אבל אשרי למי שזכה וא"צ לכפרה כלל. וכן יעקב אע"ה נענש ע"ז תיכף**

נעימות הצדק

שהרי הוא מכפר על כל עבירות שבתורה, ואף מסים וארנוניות ששורשם מאותו ענין מכפרים כמו כן. ולכך כשלא זכה האדם שיתכפר רק על ידי נתינת צדקה, והוא במצב שצריך כפרה גדולה יותר, אז מן השמים מזמינים לו את ממשלת הגוים המכונים 'מרודים' (כנ"ל) שזהו המכפר עליו במצב כזה [והטעם שהפסד זה מכפר עליו יותר מנתינה לצדקה, לפי שנפשו דואב לו ומצטער על נתינת המעות למקום שאין שום מצוה, מה שאין כן כשנותן לעניים הרי הוא שמח שעושה מצוה על ידם]. אבל אשרי למי שזכה ודי לו בנתינה לעניים הגונים לכפרתו, ואין צריך לכפרה זו כלל, כי נתינה לגוי אינה דבר רצוי רק כשאין ברירה אחרת להתכפר.

צריך לכך - לכפרה על ידי נתינת ממונו לגוי, אבל אף אם לא זכה ונענש בכך שמוכרח לתת מממונו להם, הרי כפרה גדולה הוא בנתינתו לגוים המכונים 'מרודים' כנ"ל. וזה כידוע למקובלים מביאור הזוהר (ח"ג רמח, א"י) דשעיר המשתלח לעזאזל ביום הכפורים הוא סוד המנחה ששלח יעקב לעשו (בראשית לב, יד-כא), לשחדו שיתפייס על הברכות שקיבל במקומו מיצחק אביהם, כן גם שעיר זה הוא לשחד את שרו של עשו שלא יקטרג, וידוע למעיניים ברמב"ן שם (פסוק יז) דכל מה שנותנים לאומות העכו"ם, הכל הוא מ'מעשה אבות' באותו דורן שהוא 'סימן לבנים' - 'שיהיו מסים וארנונות שיגבו בני עשו מזרעו', ו'עשו תמצית פסולת הרע שבכל האומות, על כן כוחו הוא סמא"ל (שרו של עשו) ראש המקטרגים' (דברי סופרים אות לח), והרי אין לך בכל הקרבנות המכפר כפרה כה גדולה כמו כפרת שעיר המשתלח,

יעקב נענש
 על הדורון
 שנתן לעשו

וכמו כן מטעם זה יעקב אבינו עליו השלום נענש על שליחת מנחה זו לעשו תיכף ומיד,

דרך ובין אורח, שדרך הוא הדרך הגדול הקבוע לרבים, ואורח הוא האורח הקטן שיתפרד מן הדרך הגדול אל הצד ואינו קבוע כל כך וכו'. א. ז"ל: אכל שעיר דעזאזל, לא קתיב ביה אָחֵד, לא קָרְבָּן, וְלֹא אִשָּׁה, וְלֹא עוֹלָה. אֶלֶּא וְיִשְׁלַח בְּיַד אִישׁ עַתִּי הַמִּקְרָבָה' (ויקרא טו, כא). וְיִשְׁלַח, כְּדָאֵמַר יַעֲקֹב מִנְחָה הִיא שְׁלוּחָה לְאֲדָנִי לְעִשׂוֹ (בראשית לב, יט). אוף הכי שוחד, לְתַבְרָא רוּגְזָא דְסַמְא"ל, דְּלֹא יִתְקָרִיב לְמִקְדָּשָׁא לְקַטְרָגָא -] כמו כן גם זה שוחד, לשבור את הרוגז סמא"ל (שרו של עשו) שלא יתקרב לבית המקדש לקטרג]. ב. על הנאמר שם וְיָרְחַן תְּשִׁימוּ בֵּין עַדְרָ וּבֵין עַדְרִי, ז"ל: עֶשֶׂה רְמוֹ שִׁיחֵי הַמַּסִּים וְהָאֲרֻנוֹנוֹת שִׁיגְבוּ בְנֵי עִשׂוֹ מִזְרַעוּ בְּרַחֲן וְהִפְרֵשׁ בֵּין זֶה לְזֶה.

הצדיק

אות קפא

צדקת

תקבד

בצלעתו ברגליו ע"י נתינת מעות לנכרי שזה נקרא היקום שמעמידו על רגליו כמשאז"ל (פסחים קטז, א). וכן כשהאכיל לו עדשים אע"פ שהי' בשביל קניית הבכורה מ"מ נאמר תיכף אח"כ ויהי רעב בארץ ע"י שהאכיל לנכרי בא רעבון לצדיקים אע"פ שהוא לצורך. ואח"כ יבוא יעקב שלם ואז"ל (שבת לג, ב) שלם בגופו כו' והיינו לפי שהי' שלם בממונו שנשתלם לו אותו דורן שכבר נתקן ממילא שלם בגופו בצלעתו ג"כ:

קפא. כל אדם יש לו חמדה מיוחדת ובאותו דבר שחמדתו ותאותו גוברת ביותר בדבר זה עצמו הוא כלי מוכן לקבל ברכת ה' אם ישוב אל ה' בכל לבו היינו להכיר שחמדה זו הנמועה בו מהש"י הוא.

נעימות הצדק

(שבת לג, ב) שלם בגופו, שלם בממונו כו', שלם בתורתו. והיינו לפי שהיה שלם בממונו שנשתלם לו העונש על אותו דורן ששלח לעשו, שכבר נתקן אז על שליחת המנחה לעשו (כנ"ל), ממילא נעשה שלם בגופו בצלעתו גם כן:

קפא. בחמדתו המיוחדת לו טמונה לאדם הצלחתו אם רק יכיר שהיא נטועה בו מהש"י כמו שנתנית ממון לגוי אף שנראה רעה לאדם מתברר שהיא לטובת האדם לכפרתו (כמבואר באות הקודמת), כן כל אדם יש לו חמדה מיוחדת לדבר חומרי מסוים, והיא חסרונו כשאינו מתכוון בו לשם שמים, ואמנם באותו דבר עצמו שחמדתו ותאותו גוברת בו ביותר, יתכן שבחמדתו לדבר זה עצמו שהוא חסרונו הרי הוא נעשה כלי מוכן לקבל ברכת ה', אם רק ישוב אל ה' בכל לבו, היינו להכיר שחמדה זו הנמועה בו מהש"י הוא, ובכך ישתמש בה רק לשם שמים (ראה לעיל אות קעט"א).

בצלעתו ברגליו מנגיעת שרו של עשו בכף ירכו (בראשית לב, כו-לב), ובא לו זה על ידי נתינת מעות לנכרי, כעונש מדה כנגד מדה, מפני שענין זה - 'ממונו של אדם' נקרא בלשון הפסוק וְאֵת כָּל הַיְקוּם אֲשֶׁר בְּרַגְלֵיהֶם' (דברים יא, ה), מחמת שמעמידו לאדם על רגליו, כמו שאמרו חז"ל (פסחים קטז, א).

וכמו כן נענש יעקב כשהאכיל לו - לעשו עדשים על מנת שימכור לו את בכורתו (ראה בראשית כה, לג-לד), אף על פי שהיתה הנתינה בשביל קניית הבכורה שהיתה לשם שמים, מכל מקום נאמר תיכף אחר כך (שם כו, א) וַיְהִי רָעֵב פְּאֲרֵץ, היינו על ידי שהאכיל לנכרי - לעשו הרשע, בא רעבון לצדיקים, וזה אף על פי שהוא האכילו לצורך הגון.

ואף על פי שנענש על שליחת המנחה שנעשה צולע, אמנם מיד אחר כך נאמר (בראשית לג, יח) וַיָּבֵא יַעֲקֹב שְׁלָם, ואמרו חז"ל פירושו

א. שם מבואר ששידע האדם בכל דבר שעושה ופועל, שלא הוא הפועל כלל רק השי"ת פועל הכלי הרי הוא גורם בזה יחוד העליון. וכאן מבואר כן ברגש הלב, שכשאדם מתעורר להכיר שחשקו הטבעי שמושך אותו לדבר חומרי מסויים אינו ממנו עצמו, רק רגש זה נובע מהשי"ת השוכן בלבו, הרי חשק זה מתחבר למקורו העליון, ובכך משיכתו מושך שפע וברכה משם.

ילקוט מדרשים חלק שני

עשרה מילי דחסידותא

1 עשרה מילי דחסידותא (א) דהוה נהיג בהו רב, ובתריה לא יכילו כולהון שמעיה לאחזוקי בהון, וכל חד וחד מנהון אחזיקו בחדא מנהון.

[א] חד, דלא הוה מסגי ארבע אמות (ב) בקומה זקופה, (ג) ונהיג רב יאודה אחריו.

[ב] שנית, ²דלא הוה מסגי ארבע אמות בגלוי הראש, ונהוג (ד) רב הונא אחריו.

[ג] ³שלישית, דקיים שלש סעודות כל ימיו בשבת, ונהג (ה) רב נחמן אחריו.

הערות

(א) מדרש עשרה מילי דחסידותא נמצא בשו"ת הגאונים שערי תשובה (סי' קע"ח). ומובא ג"כ בספר האורה לרש"י ז"ל (הוצ' רש"י עמ' 3), וכן רבנו החיד"א מביאו בספרו פתח עינים עמ"ס מנחות (פ"ג ק"י ע"א ד"ה שימי את וכו') עפ"י כת"י מספר הפרדס לרש"י ז"ל, וכן מובא ביוחסין (דפוס לונדון עמ' 180), ובסדר הדורות ערך אבא אריכא, ובסוף ספר ארחות חיים לר"א הגדול הנדפס ע"י האדמו"ר הרב הגאון מראדזין זצ"ל עם ביאור ארוך. והיה לפני מאמר זה גם מכת"י פריס 187/8 (עמ' 65), וכן נמצא בעוד כת"י. וכן נדפס בגנוזות עפ"י כת"י רומי 285. במהדורה ראשונה הבאתי כאן הערות ארוכות יותר, אך במהדורה זו קיצרתי וציינתי מקצת מראה מקומות שמרמזים על דברי מדרש זה בתלמוד שלנו.

(ב) ראה קידושין (לא, א) ושם בנוסחת ספר המנהיג. ובמנחות (ק, א) אמר ל"י שימי את וכו', ופירש"י, שלא היה רואה לעילא מד' אמות. ביוחסין גרס - שלא היה רואה לעילא מד' אמות.

(ג) בספר המנהיג (דף טו, ב באות מ"ה) רב יהודה לא הוה מסגי ארבע אמות בקומה זקופה, וראה ראשית חכמה פרק דרך ארץ (שער א').

(ד) ראה קידושין (לא, א) רב הונא בריה דר"י לא היה מהלך ד' אמות בגלוי הראש. ובשבת (ק"ה, ב) אמר רב הונא בריה דרב יהושע, תיתי לי דלא סגינא ד' אמות בגלוי הראש. אמנם רב הונא בריה דר"י אינו רב הונא סתם, ויתכן שהיתה גירסת הגאון בקידושין רב הונא ולא רב הונא בריה דר"י, וכן היא הגירסא בראשית חכמה פרק דרך ארץ (שער א') רב הונא לא היה מהלך ד' אמות בגלוי הראש.

(ה) ראה בשבת (שס) א"ר נחמן, תיתי לי דקיימית ג' סעודות בשבת.

1 את נוסח המאמר קבעתי עפ"י נוסחת השע"ת, מלבד המידה הרביעית והחמישית, וציינתי גם את השינויים שבמהדורות האחרות. נוסח כת"י - מצינו עשרה מילי דחסידותא דהוה נהיג בהון רב וכו', לא יכילו שמעיה וכו', חאד דלא מסגי וכו'.
בספר האורה - ומצינו עשרה מילי דחסידותא דהוה נהוג בהון רב, ובתריה לא יכלו כולהו שמעיה לאחזוקי בהון, וכל חד מנהון אחזוק בחדא מנהון, חאד דלא הוה וכו'. וכן הוא בנוסחת החיד"א.
וביוחסין - ועשרה מילי דחסידותא נמצאו כרב שכל אחד מתלמידיו ותלמידי תלמידיו היה לוקח מהם ולא יכלו לעמוד בהם. ולפי גירסתו לא קשה מה שמנה אב"י במדה הששית וראה לקמן.

2 ביוחסין - שניה, לא הלך בגלוי הראש.

3 ספר האורה - שלישית, דהוה מקיים שלש סעודות בשבת, ונהג רב נחמן אחריו.

קנה

ילקוט מדרשים חלק שני

[ד] רביעית, דלא הוה מביט לצדדין.

[ה] חמישית, דאפילו לפניו לא היה מביט, דמאן דאתי² לנגדו לא הוה ידע ליה עד דשמיע קליה, ונהגו^(ז) רב ששת ורב יוסף אחריו, ולא יכלו לעמוד בה, וסמו עיניהם.

[ו] ששית, כד הוה עייל לבי מדרשא הוה מקיף⁴ ולא הוה פסע ועייל קמי רבנן, (ז) דלא מטרח ציבורא, ונהגו^(ח) רבי זירא ואביי אחריו.

[ז] שביעית, דלא הוה אכיל⁵ מסעודת (ט) הרשות, משום חלב ודם וגיד הנשה.

[ח] שמינית, דכל דקפיד אזל איהו לגביה (י) ומפייס ליה, ונהג (יא) רב זוטרא בריה דרב נחמן אחריו.

הערות

(ו) ברמב"ן עמ"ס קידושין כתב, רב יוסף פקח ונסתמא הוה, כדאמרין באגדה דסמי נפשיה משום דלא מצי קאי בנפשיה דלא לאסתכולי בר מד' אמות דידיה עכ"ל. וכן כתב החיד"א בשם הר"ן עמ"ס קידושין. וראה רבינו גרשום עמ"ס מנחות (קט, ב) וז"ל א"ל רב לרב שימי וכו', לפי שלא היה רואהו, משום דהוי ביה ברב מיילי דחסידות שלא היה מגביה עיניו מן הארץ ולפניו היה מביט מרוב ענוה, וזו אחת היתה ממדותיו, ורצו לנהוג במדה זו רב יוסף ורב ששת תלמידיו ונעשו סגי נהורין עכ"ל.

(ז) במגילה (כב, ב) רב איקלע לבבל וכו', לא בעא למטרח ציבורא.

(ח) ראה קידושין (לג, א) אביי מקיף, רבי זירא מקיף, ופירש"י - מסבב דרך אחרת שלא לעבור לפני הציבור.

(ט) ראה במס' שחי' חולין (צה, ב) רב לא מתהני מסעודת הרשות.

(י) ראה יומא (פז, א) רב הוה ליה מילתא בהדי ההוא טבחא, לא אתא לקמיה. במעלי יומא דכפורי אמר איהו, איזיל אנא לפיוסי ליה. פגע ביה רב הונא, אמר ליה, להיכא קא אזיל מר. אמר ליה, לפיוסי לפלניא. וכו'.

(יא) במגילה (כח, א) מר זוטרא כי הוה סליק לפוריה אמר, שרי ליה לכל מאן דמצער לי.

1 מידה רביעית וחמישית העתקתי עפ"י נוסחת ספר האורה. וראה מנחות (קי, א) בפירש"י (ד"ה שימי את). נוסחת שע"ת - רביעית וחמישית דלא היה מביט לצדדין ואפילו לפניו דאמר שימי כו' אלמא עד דשמע קליה לא ידע, ונהיג רב יוסף ורב ששת אחריו ולא יכלו לעמוד בה עד שסימו את עיניהם. ובספר היוחסין גרס - רביעית מכוון לבו בתפלה, חמישית לא הביט לצדדין. ובכת"י - רביעית שלא היה מביט לצדדין, חמישית דאפילו לפניו לא היה מביט, דמאן דאתי כנגדו לא ידע ליה עד דשמע קליה, ונהג רב יוסף ורב ששת אחריו. לקבליה - נוסחת החיד"א.

3 ביוחסין - ששית היה מקיף שלא להטריח הציבור.

4 נוסחת האורה - ולא הוה פסע ועייל קמיה רבנן כד גרסי ולא הוה מטרח ציבורא וכו'. נוסחת הכת"י - קמי רבנן דגרסינן במגילה רב לא הוה מטרח ציבורא וכו'.

5 בנוסחת האורה וכן ביוחסין - בסעודת הרשות.

6 ביוחסין לא גרס משום חלב ודם וגיד הנשה. בכת"י - משום איסור חלב וגיד הנשה.

7 נוסחת החיד"א - דכל דקפיד עליה אזיל איהו גביה והוה איהו מפייס ליה כדגרסינן בפ' יוה"כ רב אזל לגבי טבחא וכו'. נוסחת האורה - שמינית דכל דקפיד עליה אזיל איהו לגביה ומפייס ליה כדגרסינן בפרק יוה"כ, רב אזיל לגבי האי טבחא, ונהג מר זוטרא בריה דרב נחמן אחריו. בכת"י - שמינית דקפיד עליה אזל איהו לגבי ומפייס ליה כדגרסינן בפרק יוה"כ רב אזל להווא טבחא כולי' ונהג רב זוטרא וכו'.

ילקוט מדרשים חלק שני

[ט] תשיעית, (יב) ¹שהיה רגיל תדיר בתפילין, ונהג (יג) רב ששת אחריו.

[י] עשירית, שהיה קולו ערב, והיה רגיל לירד לפני התיבה ולהיות מתורגמן לרבו (יד) ולכל מי שצריך, ולקיים מה שנאמר (משלי ג, ט) כבד את ה' מהונך, ונהג רב חייא בר אדא אחריו, (טו) דקאמרינן (טז) רב חייא בר אדא בר אחתיה דבר קפרא הוה, והיה קולו ערב כשפורש על שמע ויורד לפני התיבה, אמר, אהנייה לבוראך ממה דאהניך, הדא הוא דכתיב כבד את ה' מהונך:

הערות

(יב) כתב הרמב"ם בהל' תפילין (פ"ד הל' כ"ה) אמרו עליו על רב תלמידו של רבינו הקדוש, שכל ימיו לא ראוהו שהלך ד' אמות בלא תורה או בלא ציצית או בלא תפילין. וראה בשו"ת הרמ"ע מפאנו (סי' נ"ט).

(יג) בשבת (ק"ח, ב) אמר רב ששת, תיתי לי דקיימית מצות תפילין. ופירש"י - שלא הלך ד' אמות בלא תפילין.

(יד) ביומא (כ, ב) רב איקלע לאתריה דרב שילא, לא הוה אמורא למיקם עליה דרב שילא, קם רב עליה וכו'. וכן שם (פז, א) רב הוה פסיק סידרא קמיה דרבי וכו'.

(טו) בפדר"כ פי' עשר תעשר (דף צו, א) ע"ש. ילקו"ש (רמז תתצ"ב). ומובא בשיבולי הלקט (סי' ו') בשם הפסיקתא.

(טז) בירושלמי ברכות (פ"ב ה"ח) רב חייא בר אדא בר אחתיה דבר קפרא וכו'.

1 ביוחסין - עשירית שהיה רגיל בציצית ותפילין. באורה - שהיה רגיל בתפילין.

יִשְׂרָאֵל פְּעֻלוֹ: ט טוֹב לְשֹׁבַת עַל־פְּנֵי־נֹגַ מֵאִשֶׁת כְּתִיב מְדוֹנִים
 קרי מְדִינִים וּבֵית חֵבֵר: י נֶפֶשׁ רָשָׁע אֹתָהּ־רַע לֹא־יִחַן
 בְּעֵינָיו רַעְהוּ: יא בְּעֵנֶשׁ־לֵץ יַחֲכֵם־פִּתִי וּבִהֲשִׁיל לְחַכָּם
 יִקַּח־דַּעַת: יב מִשְׁכִּיל צַדִּיק לְבַיִת רָשָׁע מְסַלֵּף רִשְׁעִים
 לְרַע: יג אַטֵּם אֲזָנוֹ מִזַּעֲקַת־דָּל גַּם־הוּא יִקְרָא וְלֹא
 יַעֲנֶה: יד מֵתָן בַּסֵּתֶר יִכְפֶּה אֵף וְשֹׁחַד בַּחֶק חֲמָה עֲזָה:

(ט) טוב לשבת על פנת גג. שהוא מקום צר מאוד, ועל הגג, שהוא מסוכן מאוד. מאשת מדינים. שצר לו עמה מחמת שמריבה עמו תמיד. ובית חבר. בין שכנים הרבה, כי מה שידבר ידעו הכל. וכן הוא בתורה: מאשת מדינים - ממי שלומד לקנטר, ותמיד רב וצר מאוד ללמוד; ובית חבר, במקום שרגילים בני-אדם תדיר.

(י) נפש רשע אותה רע. שמתאוה להיות פועל רע ולראות ברעת זולתו. לא יחן בעיניו רעהו. אף רעהו לא יוחן בעיניו ואף לרעת רעהו ישמח.

(יא) בענש לץ יחכם פתי. כמ"ש²¹ "לץ תכה ופתי יערם", וכמ"ש שם. ובהשכיל לחכם יקח דעת. כמ"ש²² "והוכיח לחכם יבין דעת".

(יב) משכיל צדיק לבית רשע. כלומר, שהצדיק משכיל ומדריך בני ביתו של רשע, כשהם קטנים עדיין, ואותם ישכיל בדרך טוב. מסלף רשעים לרע. הרשעים בעצמם אשר לא יסורו למשמעתו וילעגו לקול דבריו, הוא מסלפם לרע, שנוטל הטוב מהם כאשר לא ישמעו לו, כמו שפירשנו למעלה²³, ונשארו כולם רע.

(יג) אטם אזנו מזעקת דל גם הוא יקרא ולא יענה. פשוטו כמשמעו. ועניינו, כי היצר טוב נקרא "איש מסכן וחכם"²⁴, וכאשר אוטם אזנו משמע קול זעקתו ובל יסור מעוונותיו, אחר כך גם הוא יקרא ולא יענה. כמ"ש²⁵ "הלא חכמה תקרא וגו'", "יען קראתי וכו' נטיתי וגו'"²⁶ "אז יקראני ולא אענה וגו'"²⁷.

(יד) מתן בסתר יכפה אף וגו'. אף הוא התחלת הכעס, שלא יתחיל עליו כלל הכעס. אבל הנותן שחד בחק, הוא מעלה על עצמו חמה - הוא מעשה הנעשה מסוף הכעס²⁸, וגם שתהיה החמה עזה. ובבריתא דל"ב מידות דרבי יוסי הגלילי²⁹ תני, שיכפה קאי גם על השחד. ואי אפשר לפרש כן על הקב"ה, דהא כתיב³⁰ "אשר לא... יקח שחד". והאמת דהכי פירושו: שאם לא יתן מתן בסתר לעניי ישראל, יצטרך לתן לאחרים [לשרי אומות העולם], כדי לשכך ושיכפה חמה עזה.

21 לעיל יט, כה. 22 שם. 23 יב, יד; יג, כא. 24 קהלת ט, טו. נדרים לב, ב. 25 לעיל ח, א. 26 לעיל א, כד. 27 שם שם, כה. 28 ר' לעיל טו, א. 29 ר' אליעזר בן ר'

יוסי הגלילי מדה כב. ועי' להלן כב, ט. 30 דברים י. יז.

[דף כח ע"א - בט ע"ב]

לפתחו כדרך שמשימין לפתחי המלכים ותשויבם להראות דעתנו להחזירו לגדולתו ואם אנו נאלץ מי לא יאלץ וק"ל: **א"א אדרוש ר"ג ב'.** ולא ידענא בזה דכיון דהוי רחוי להיות כ"א דורש נחמא שבתא אלא משום קנאה לא עשו כן דליון שני מלכים משתמשין בכתר אחד בשום אבחי חסני ליה לר"ג מרי שבתא ולראב"ע מד שבתא דהשתא לא הוי אחי ללקטוי א' ודו"ק: **בדומת רגב ר"י ור'.** עיין בתוס' ועי' דודאי רב יוסף אמועדים ורגלים ממש קאי כדממרגס הכי וכפירשי"ט שם אצל דרשוהי הכי לענין תפלת מוספין הנאין ג"כ כמעתד במקום קרית מוסף המאחר אותן ממועד הקצוע להן דהיינו ו' שעות דיוצא שבר על שונאיהן [דלחרון] וכן משמע דלא מיימי מתרגמו של רב יוסף אלא דנוגי לשון שבר הוא ולקמן גבי המאחר תפלת שחרית עד אחר ד' שעות לר"י לא דריש ליה מלשון שבתא אלא מלשון עבר דלא גרע כ"כ ויש ליישב לפוס דינא משום דגבי תפלת שחרית יש לתקן קצת דמהפלה אותה בנדבא ויש לו מיהא שבר תפלת נדבא מה שאין כן במוסף דליון מהפליין אותה נדבא ומעוות שלא יוכל לתקן הוא וק"ל:

דף כח ע"ב תוד"ה כיון שהגיע בו מפסיקין ואפילו מן האביבה ו"א היא עב"פ. ר"ל דאפילו התחיל לכוול ציתמר צריך להפסיק ולא היא דליון הלכה כן עיין ברא"ש:

ח"א דף כח ע"ב וישמחו בי חבירי ב' פירשי' על כשלוני הכי ב' רעות כו' שישנו עכ"ל. וקאי וישמחו ב' חבירי על לא אכשל ויותר נראה לפרש שמתפלל כן שצאתת ישמחו חבירי על שלא נכשלו וכן אשמה בהם על שלא נכשלו שזו אחד ממ"ח דברים שבו נקנית המורה משמה את הבריות וגרסי' שלא אומר על טמא כו' ולא על מומר אסור כו' וכו' בר"ף וברא"ש והוא פי' שלא אכשל בדבר הלכה וק"ל: **אני עב"פ והם עב"פ אני ב'.** ע"פ מ"ש פרק חלק (פסהדרין ט). כי האדם לעמל יולד אינו יודע אם לעמל פה נצרה אם לעמל מלאכה כו' ועדיין אינו יודע אם לעמל מורה אם לעמל סיחה כו' הוי אומר לעמל מורה וקאמר שם נפש עמל עמלה לו כי אכף עליו פיהו הוא עמל במקום א' ותורמו עומלת עליו במקום אחר והיינו ואני עמל ומקבל שבר דקאמר הלא שחמורה עומלת עליו הוא שברו עב"פ ויעוד ואני רך לחיי עו"ה"ב שהוא השבר לעמוד עינין בתר"י בע"א ודו"ק: הוזהרו בכבוד חביריכם ב' והכי שמעינן ליה (בפ"ד) [בפ"ג מ"ן] דלכות אר"א יחי כבוד חברך חביב עליך כש"ך: מהגהות ב' כפירשי' שלא ירגילום במקרא כו'. והוא קאמר ושמה חמור דל"כ ילכו בעל וקאמר הוסיטם בין כו' להרגילם שם וגם אם לא באו עדיין לשנים שראויים לתפלה ומ"מ יקבלו שם מדות טובות והגויות כמ"ס [א] חנוך לעבר ר"י וכתבתי מתפ"פ ע"ב פ"ני ב' ענין דלקמן [א] דאלו לפני מלך ב"ו היימי עומד שהיום כאן כו' וכעשי שמת עב"פ מלך מ"מ ה"א ופסיקתא שיהא מי כו' וזהו שמה המאמר דלקמן לכאן שענינם אחד כו' ודו"ק: **ג' ישראל עמוד ב'.** ג' ישראל במצות כמ"ס [א] כי ג' מצוה וגו' ועמוד הימיני שהוא היה עמוד אוחו הדור שהיה כמה לדיקים בתורבן של אקספטינס דליתא פרק הניזקין (גיטין נ"ו). ופ"ש הוזהר במורה כמ"ס [א] וכפ"ש יפולן סלע וק"ל: **ואינו יבוא לפייסו בדבריו ב'.** עשה"ו יפולן לפייסו בדברים שהוא התפלה וכן

לשחרו במנוח בלדק שנתמר [א] ובלדק תליל מנוח אלא דבין לעו"ב קאמר דליון אי אפשר לפייסו ולא לשחרו במנוח וקאמר ולא עוד אלא שיש לפני שני דברים ב' ר"ל גם אם לא יהיה מיתמי לעולם הבא מיתמי עולם כרעשים אגריס מ"מ אינו ממירא שמה ויליכו אומי (לדרך) לגינסם להיות נידון י"ב חדש כדלמרי"ט פ"ק דר"ה (ו). **א"פ י"ד שתהא מורא שמים ב'. גם למאי דלמרינן הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים אמר להם כן בדרך חוכמה שיעשו ומן שמים ישיעוהו כמ"ס [א] בדרך שדס רואה לילך מוליכין אותו [א] הצל לטהר משיעין אותו וכה"ג כתבנו לעיל וק"ל: **ואינו יודע באיזה דרך מו"י"בין אותי ב'.** מ"כ שלא היה הצדיק הזה מאמין בעצמו כענין שדרשו בדרו"ט [א] לולא האמנתי וגו' או שלא ראה ליטול את השם לפני תלמידיו ללמדם כן ענה וע"כ א"ל פנו כלם מפני הטומאה כו' מ"מ הודיעם שחוקיהו מלך יהודה בא ללוחו כדי שלא יהרבו אחר ממותו עכ"ל: **בנגד ח"י אזהרות ב' הני ח"י** י"ט הויין ברכת המינין כו' וז' דשבתא נגד ז' קולות ב' הוא מוצא דברכות של חול הס' ח"י כי הם על הכוב האמנתיים בשאלת לרכיו של אדם ע"כ רמז כל הפ"י ברכות בשם היה שהוא שם הרמזים בכל חתימת הברכות דעני בחול בשאלת לרכיו אפ"ש רמזים וזני**

קרני ראב" [א] בא"ד אלא כו' ע"ד כיון דקאי. י"ב איי אה הוה שיתת הוהו ועיין בזה באורך ב"רן תענית:

חכמת שלמה הגהות

דף כח ע"א גמרא כולן איין מעלין אותה בברכת המלושנים מעלין אותה כו'. כ"ל: **שם פיסקא רבן גמליאל אומר כו'.** נמתק כל הפיקא וז"ל רבי יהושע אומר משני י"ט וכו' מני משני י"ט רב כו': **רש"י בדר"ה מעין כל כו' אחת** ואחת. הס"ד:

דף כח ע"ב גמרא בעבודה הוזהר לעבודה נזכר בהוראה הוזהר כו'. כ"ל: **תוס' בדר"ה כל שאינו כו' פירש ר"ה דאם יוכל כו'. כ"ל:**

הרשעים נ"ב ולמלשינים. וישמחו צדיקים נ"ב על הצדיקים. בבנין עירך נ"ב ולירושלים. ובצמיחת קרן נ"ב את נמת. טרם נקרא נ"ב שמת קולנו: **שם מי לא תנן כו'. נ"ב לקמן** דף ל"ג: **שם בין קודש לחול קשיא.** נ"ב אע"פ שעומד בקושי מ"מ הלכתא כשמואל דליון אומרים הניינו בפני עמנו עיין בר"ף: **שם אי הכי הברלה כו'. נ"ב סתמא דתלמודא** הוא דמקשה אחאי עמד לעיל בקושיא לישני נמי כה"ג וק"ל [ע"י רש"י]:

דף כח ע"ב גמרא עברה כאשה עוברת כו'. נ"ב וכן' אורח הכבוד מפרשים אותו על סוד העיבור: **רש"י בדר"ה עם דמדומי כו' עם שקיעת החמה.** נ"ב פ"י כשהיא אדומה שחרית אחרי הגלגל מיד היא אדומה וערצת סמוך לשיקיעתה רש"י פ' כל תפי: **תוס' בדר"ה הא דאדכר כו' אם הזכיר טל אף בימי הגשמים כו'.** נ"ב ודוקא גבי גבורות גשמים אצל גבי שאלה חוזר אי לא אמר מטר אפילו אמר טל וק"ל: **בדר"ה אי הכי ב"א כו' לומר תחנונים כו'. נ"ב פי' ועשיו עקר ולא אמרה דו"ק:**

הגהות והערות

[א] ס"י קא. [א] לקמן דף נט ע"א. [ב] דף ג ע"א. [ג] ד"ה היה לך. ידן צ"ל "השיבה שופטינו". טו"ן צ"ל ומטר "לא אתי דליוקא" כו' (מחנה אפרים). טז"ן בדפר"י "איין". י"ן צ"ל אותו "דפשיטא אהו"ן כיון כו' (מחנה אפרים). יח"ן ערך עבר ב'. [א] ילקוט שמועני ואתהו"ן תתי. [ב] תהלים עב, יח. כאן פ"ג הי"א. [כ] במדבר כא, ד. [ג] לפנינו "איכא דאמרי".

המ"ע היא או המניעה מן הל"ת וכו'. מעשה המצות, הנה תכלית בו לאדם שיעשהו, מבואר, שהוא לקיים מצות בוראו ולעשות חפצו, והנה הוא מקיים חפצו ית"ש ב' דרכים, נמשכים זה מזה, והיינו כי הוא מקיים חפצו במה שצוהו שיעשה המעשה ההוא, והוא עושהו. ושנית, כי הנה במעשה הזה הוא משתלם באחת ממדריגות השלימות, שהיא תולדת המצוה ההיא, והנה מתקיים חפצו ית"ש, שהוא חפץ שיהיה האדם משתלם ומגיע ליהנות מטובו עכ"ל, ונמצא לפי"ז, כי בכל מצות ישנם שני דברים: א) תועלת ותיקון הנעשה מהמצוה, אשר בשביל זה צוה הקב"ה לעשותה, כי לכל מצוה יש טעם, כמ"ש הרמב"ן פ' תצא במצות שילוח הקן (דברים כ"ב, ו') וז"ל: "וזה הענין שגזר הרב (הרמב"ם) במצות, שיש להן טעם, מבואר הוא מאד, כי בכל אחד טעם ותועלת ותיקון לאדם, מלבד שכרן וכו'" עיי"ש באורך, ובשביל זה היה ראוי לעשות המצות אפילו לא נצטוינו עליהן, וע"כ קיימו האבות את התורה קודם שנצטוו עליה, מפני שהבינו התועלת והתיקון מזה, ב) אחרי שנצטוינו לקיים המצות, הוא ענין בפני עצמו לקיים ציווי השי"ת, וכן בעבירה ישנן שני הענינים הנ"ל, היינו, הטעם אשר בשבילו הוזהרנו שלא לעשות המעשה ההיא, ושכשביל זה היה ראוי למנוע מלעשות המעשה אפילו בלא אזהרה, ועכשיו שנצטוינו צריך שלא לעבור על אזהרת הקב"ה.

ג. ונראה, דהא דאמרינן בתוהא על הראשונות, שאיבד מצותיו, היינו חלק השני מה שקיים ציווי השי"ת, אבל התיקון שנעשה מכל מצוה שקיים זה לא נאבד כלל ע"י חרמתו ונשאר כאינו מצווה ועושה. וכן הוא לענין עבירה, שהחרטה מועלת לעקור מה שעבר על ציווי השי"ת, אבל הקילקול וההפסד, שיצא מהמעשה עצמו זה אינו נעקר מצד הדין על ידי חרטה, ורק לפני משורת הדין נמחק העון לגמרי ע"י תשובה.

תוחה על הראשונות איבד קיום ציווי השי"ת אבל לא את התועלת והתיקון מהמצוה, והמתחרט על עבירה עוקר – מצד מדת הדין – מה שעבר על ציווי השי"ת, ורק לפני משורת הדין נמחק הקילקול וההפסד שיצא מהמעשה

ד. ובספ"ק דב"ק (ט"ז, ע"ב), "אמר ירמיהו

לפני הקב"ה, אפילו בשעה שעושים צדקה –

אנשי ענתות – הכשילן בבני אדם שאינן

מהוגנים, כדי שלא יקבלו עליהן שכר". וקשה דהא קי"ל (ברכות ו', ע"א),

"חישב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה, מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה",

וכיון שנכשלו שלא מדעת בבני אדם שאינן מהוגנים, למה לא יקבלו שכר על

מחשבתן לעשות מצוה?

אנשי ענתות – כיון שנכשלו שלא מדעת בבני"א שאינן מהוגנים – למה לא יקבלו שכר על מחשבתן לעשות מצוה?

ה. והנה בגמ' נחלקו, אי מצוות צריכות כוונה, ולחד מ"ד התוקע לשיר לא יצא וצריך לחזור ולתקוע, וחד אמר, דבדיעבד יצא גם בלא כונה, דאילו לכתחילה כו"ע ס"ל דמצוות צריכות כונה, ונראה לפי הנ"ל דאפילו נימא דיצא, היינו שנעשה התיקון והתועלת מהמצוה, אבל מ"מ לא קיים ציווי השי"ת, כיון שדעתו היתה לשיר ולא למצוה, ומ"מ אין צריך לחזור ולתקוע, דלא אפשר לתקוני, שלא תצא שום תועלת מהתקיעה השניה ועל תקיעה כזו — בלי תועלת — לא נצטוינו, ומ"ד צריך לחזור, ס"ל, דככה"ג לא נעשית המצוה כלל וכאילו לא תקע דמי.

ו. ולהיפוך, בחישוב לעשות מצוה ולא עשאה מפני שנאנס, דמעלה עליו הכתוב כאילו עשאה, היינו שנחשב כאילו קיים מצות השי"ת, אבל התיקון הבא ע"י מעשה המצוה לא נעשה ע"י מחשבתו גרידא, ולפי"ז באינו מצווה ועושה לא שייך הק' מילתא כלל, שתהא מחשבתו מצטרפת למעשה, וכן בחישוב לתקוע לשיר ונאנס ולא תקע, אפילו למ"ד מצות אין צריכות כונה, אין בידו כלום, דהתועלת ממעשה המצוה ודאי לא נעשית וגם קיום ציווי השי"ת אין כאן, שהרי כונתו היתה לשיר ולא למצוה.

וא"כ באנשי ענתות שהיו רשעים גמורים, וכשהיו נותנין צדקה ודאי לא כיוונו לשם מצוה רק להתפאר, אלא אילו היו נותנין לבני אדם מהוגנין, והיה להם שכר ממעשה המצוה, אפילו נאבדה לו סלע ומצאה עני מתברך, כמו שפירש"י במצות שכחה, אבל אם יכשלו בבנ"א שאינן מהוגנין, אין להן לא שכר מעשה ולא שכר מחשבה.

ויש לפרש עוד, דבאמת שכר המחשבה יהיה להם, אלא שיחסר להם שכר המעשה, דבנאבדה לו סלע דוקא אם מצאה עני הגון מתברך עליה, אבל אם מצאה עני שאינו הגון אין האובד מתברך.

במצוה בלא כוונה — אפי' למד"א יצא — היינו שנעשה התיקון והתועלת מהמצוות, אבל מ"מ לא קיים ציווי השם יתברך

הא דנאנס ולא עשה מצוה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה — היינו כאילו קיים מצוות השי"ת, אבל התיקון לא נעשה, ונמצא דכה"ג באינו מצווה ועושה, וכן בחישוב לתקוע לשיר ונאנס, אין בידו כלום

אנשי ענתות לא כיוונו לשם מצוה וע"כ אם יכשלו בבנ"א שאינם מהוגנים אין בידם כלום

ביאור נוסף באנשי ענתות

(מע'ר' מ' אות ט'), הטעם דדוקא בבא על הגויה אינה מועלת המילה להגן עליו ע"ש.

אמנם במהרש"א שבת (קד א) ד"ה אח"ס, הביא בשם הגמ' בעירובין, אצרכה יושב על פתחו של גיהנום, וכל מי שעבר עבירה בזנות נמשך ערלתו ולא מבשקר ליה ע"ש. ומשמע מדבריו שם דכן הוא בכל עבירה של זנות, ולא דוקא הבא על בת עכו"ם, וז"ל. ועיין עוד בדברי המהרש"א שבת (קלו ב) גד"ה אשר קידש. ובשו"ת וזרון יהודה לר"י בן הרא"ש ז"ל (סוס"י חא).

וראיתי בספר חפלת דוד להאדר"ת ז"ל (ע' סח), שכחב להעיר שם על מה שנדפס בסידורים חפילה להמוהל, ואחרי שחשב שם כל עניי זנות שמתפלל שהנמולין על ידו ישמרו ממנו, נאמר שם "ולא שום דבר הגורם להמשכת הערלה". וכתב האדר"ת ז"ל, לא ידעתי מי מחברה, ואנחנו לא נדע דבר הגורם לעושה המשכת הערלה רק למי שבא על הארמית ולא עבירה אחרת, ומדבריו משמע שעל כל מה שהזכיר נענש בכך, וזכרתי הוא ע"ש. והנה אנחנו מלאנו גם להמהרש"א שכחב ק.

וב"ש במד"ר פ' בא (פי"ט, ד), כדי שלא יהיו המינים ורשעי ישראל אומרים הואיל ואנו מהולין אין לנו יורדין לגיהנום, מה הקב"ה עושה משלה מלאך ומושך ערלתן והם יורדים לגיהנום ע"ש. ומשמע דכל רשעי ישראל בכלל, ולא דוקא בבא על בת עכו"ם. נראה דהתם מיירי ברשעי ישראל דומיא דמינין דנידונין לדורי דורות, משא"כ כסתם חוטאים אינו אלא בעבירה הני'.

וכבר שאמרו בעירובין שם בר ישראל שבה על בת עכו"ם דמשכה ערלתו ולא מבשקר ליה, נראה דכזה יוצן מה שאמרו בע"ז (ה' א), כפסוק (להלן לו, י) ולא שמת אליה לשכב אלא להיות עמה, לשכב אלא בעולם הזה, להיות עמה לעולם הבא. ובי"ר (פפ"ו, ו) להיות עמה, שלא יהיה עמה בגיהנום לעתיד לבא. והיינו משום דהבא על עכו"ם, אין אצרכה אכינו מעלה אותו מגיהנום. ועיין במהרש"א ע"ז שם שרמז קלת לזה.

בספר אמרי שפר למהרש"א ז"ל (סו"פ ברה), כתב הטעם בזה שאין המילה מלגלג אותו מדין גיהנום, לפי מש"כ הרמב"ם בספר המורה, שאחד מטעמי מנות מילה הוא כדי להתלשם החאה, ולכן האיש שהרשיע בודון לעשות הרע להכריח עצמו להמשך אחר תאוה החומר, דומה לאיש אשר לו ערלה, לא יגלל מדין גיהנום ע"י המילה ע"ש. ולפי דבריו היה נראה דכן הוא בכל עבירת זנות, ולא דוקא בבבא על בת עכו"ם. ומדברי הגמ' בעירובין שם, משמע דהעושה הוא דוקא בבבא על בת עכו"ם, ולא בשאר עבירה של זנות. וכן מוכח שהביט הכ"ס בזה"ע"ז (סימן ט'), וזית שמואל שם (סק"ה) וטו"ז (סק"ב) ע"ש. וכן מסבאר ממה שהביא בליקוטי מהרי"ל, שאמר המהרי"ל ז"ל הטעם בזה, שעבירה זו גדולה משאר ראשי עבירות שעולין מגיהנום, שאמרו חז"ל (בי"ר פ"פ, יח) קשה לפרוש מן הערלה, ר"ל שהאשה נהיית מנעילת ערל יותר מנעילת הנימול, ולכן הנימול הזקק עם הגויה מצייר בדמיונו להכנה אליו כאלו הוא ערל גמור, לפיכך עונשו גדול עד החכלים שדימה עזמו לעכו"ם גמור ע"ש. ועיין עוד להרש"א ז"ל בספר דבש לפי

והנה שלשה אנשים נצבים עליו וגו' (יח, ב).

לאצרכה, הם אשר קטרגו בתחילת הבריאה שלא לברוא את האדם, ואמרו (סהל"ס ח, ה) מה אנוש

הוא שאלה אנשים נצבים עליו וגו', דאלו המלאכים שבאו

אומרים מה אנוש כי חזכרנו, מפני אשר ראיסת בדורו של אנוש, אלא הרינו מראה לכם כבודו של אברהם כי חזכרנו בו, אמר להם עתידים אתם לראות את האב ששואט את הבן והבן נשחט על קדוש שמי ע"ש. חה מובן היטב, שהקב"ה אמר להם שיראו ששוקד את בנו יחידו על המזבח לקיים מצות ה'. ויבינו שבשביל אנשים כאלו שמקיימים מצות השי"ת במסירות נפש, כדאי לברוא את העולם. ואף שהמלאכים עצמם אינן להם הרגש זה של אהבת אב לבן, שאצלם לא שייך דבר זה, אצל הם יודעים שאצל האדם הוא כן. וכמו שהביא רש"י להלן צפי' חולדות בפסוק ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות, שזה היה מהדמעות של מלאכי השרת שראו אברהם עוקד יצחק בנו על המזבח וכו'. הרי שהם הבינו שעל דבר כזה יש לזכות.

אבל לדברי התפארת שלמה, שהקב"ה שלח המלאכים אל אברהם כדי שיראו נדקמו בקיום המצוות ושהוא גדול במעלה מהמלאכים. יש להבין, הן נכון שהם באו אל אברהם וראו שאברהם רצה לקיים צוה מצות הכנסת אורחים, וטרח ועסק צוה, לשחוט שלשה שורים להאכילן לשונות במרדל, ואפו לחם והכין חלב ותמאה. אצל הרי לפי האמת שאנשים אלו היו מלאכים שאינן צריכין לאכול ולשתות, רק עשו עצמם כמו שאוכלים, כמו שכתב רש"י 'ואכלו נראו כמי שאכלו, מכאן שלא ישנה אדם מן המנהג. א"כ לכאורה לא קיים צוה אברהם מצות הכנסת אורחים במעשה, כי אם בראון ומחשבה בחושבו שהם אנשים. וא"כ לא ראו המלאכים אל אברהם קיום מצוה באמת. ויותר היה מן הראוי שהמלאכים יבואו ציוס רגיל, שהיו אל אברהם

כי חזכרנו וכן אדם כי תפקדנו, והקב"ה השיב כי כל העולם נברא בשביל שילא צדיק אחד ששמו אברהם, כידוע בפסוק (בראשית ב, ד) אלה חולדות השמים והארץ בהברא"ם, באברה"ם (ב"ר יב, טו). ולכן נשלחו אליו אלו המלאכים לראות בנדקתו כי כדאי העולם להבראות בזכותו, כי הוא גדול מהמלאכים. וזהו מה שכתב רש"י, כי חזכרנו דהוה שרי ואסר, ר"ל הסתכלו כי הוא מדקדק במצות לפנים משורת הדין, אף מה שהוא שרי ואסר על עצמו, פרשו ממנו, ר"ל למדו ממנו עולם הפרישות ע"ש".

והגה מש"כ שמלאכים אלו ששלחו לאברהם, הם המלאכים שהתנגדו בתחילת בריאת האדם. בגמ' ז"מ (פו ב) אמרו בפסוק והנה שלשה אנשים וגו', מאן נינהו שלשה אנשים, מיכאל וגבריאל ורפאל. ואילו בהמלאכים שקטרגו על בריאת האדם, אימת בגמ' סנהדרין (לח ב) נעשה שבקש הקב"ה לבראות את האדם, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה מה אנוש כי חזכרנו בו. שם אימת סתם 'מלאכי השרת', ולא נזכר שם מי הם המלאכים. וכן בתנחומא פ' וירא (טימן יח), אימת סתם מלאכי השרת. אמנם במדרש כונן אימת מפורש שמיכאל וגבריאל הם אלו שאמרו מה אנוש וגו'.

ובמה שכתב התפארת שלמה, שהקב"ה שלח מלאכים אלו אל אברהם, כדי להראות להם את עבודת אלה"ה ועוז חפצו ורצונו לקיים המצוות, ויראו שהוא גדול מהמלאכים, חיה היה הכוונה בבריאת העולם בראשית שבביל התורה ושבביל ישראל. יש להבין, דהנה במדרש תנחומא כאן, מובא ג"כ ענין זה שהמלאכים אמרו מה אנוש כי חזכרנו וגו', והשיב להם הקב"ה, אתם

א. בספר מסע פולין (ע' טז) מסופר, בחזנות בתו של השפתי צדיק, ישבו ביחד השפתי צדיק עם גיסו השפת אמת ויל, וראם אחד הביא לדרורין דרשה ספר 'תפארת שלמה'. וצדיקים אלו פתחו את הספר, ונפתח לפניהם כפי וירא הקטע חיה שהבאנו, והראו זה לזה בהתפעלות.

הרבה אנשים והיה נתון להם לאכול ולשתות, והיה מקיים בהם המצוה בשלימות. משא"כ היום שהיה כחוס היום ולא היו עובדים ושבים רק המלאכים האלו, והמלאכים ידעו זאת שבהם לא קיים מצוה מצוה. ומה יראו המלאכים מזה שהוא גדול מהמלאכים.

שלאזורה אש"ה לא קיים עם המלאכים מצוה. יש לבאר הענין, דהנה בכל קיום מצוה יש שני דברים, מחילה יש מחשבה היינו הרצון שרצה לקיים המצוה, ואח"כ המעשה שעושה המצוה בפועל. וזה פשוט שברצון לבד נלי מעשה בפועל, אינו כלום. וכן מעשה בלי מחשבה ג"כ אין המצוה בשלימות. וידוע מ"ש צפורה"ק, שמתעשה המצוה נברא הגוף של המלאך, ומהמתעשה נברא הנשמה של המלאך. ומוצא בשם הרה"ק הר"ר זושא זלה"ה לפרש מ"ש (קידושין מ' א) מחשבה טובה מרפא למעשה, מה הלשון 'מרפא' והו"ל לומר שמתעשה מעשה. ואמר עפ"י הג"ל שמהמצוה שהאדם עושה נברא מלאך טוב, אלא שיש שהאדם עושה מצוה מבלי רצון רק מחמת צושה וכדומה, ומה נברא הגוף של המלאך, אבל אין במלאך הוב חיות של נשמה משום שמעשה המצוה הייתה בלי כוונה הראויה. ויש שאדם רוצה לעשות מצוה ויחנם ולא עשאה, ומה נברא רק נשמת המלאך, והקב"ה מרפא למעשה המצוה שעשה אדם חסר בלי כוונה, ובאמצעות שניהם נברא המלאך בשלימות. ועיין מה שכתבנו בחי' לברכות ע' עו. ואה"י שיש ענין של רצון בלי מעשה, במקרה של אונם שלא בא לידי מעשה המצוה בפועל. כמ"ש (ברכות ו' א) תשב לעשות מצוה ומאנם ולא עשאה מעלה עלי הכתוב כאילו עשאה. וגם שם כתבו בפרים, שאינו מקבל שכר אלא על המתעשה לבד כאילו עשאה בפועל ממש. ועיין מה שכתבנו בחי' לברכות ע' סח. והגר"א וז"ל וירא ית וירא ית אגודם שבו"ם קובץ

הערוה (סימן ג') כתב, אף שבאונם נחשב כאילו עשאה, מ"מ התיקון והשפעה הנגרם ע"י מעשה המצוה כשעושה בפועל, לא נעשה ע"י מחשבתו גרידא ע"ש.

והנה הכלי יקר בספרו שפתי דעת (פ' וירא), ע' לו מהלך משלו בענין זה, ומדבריו נראה שהבין דאכן אש"ה קיים מצוה הכנסת אורחים עם המלאכים. שכתב לבאר הפקוקים וירא וירא שני פעמים, דראיה הראשונה היינו ראה גשמים שראה בפניו שלשה אנשים ותוארם כבני אדם ממש. 'וירא' וירן, זו היא ראה בהתבוננות, שהסתכל בפניהם וראה ששניהם מהם הוא ממר, והם גבריאל שהצילו מכבשן האש, ומיכאל הפליט שבא אליו במלחמת המלאכים. ואעפ"י שעבדו נחלצו בלבוש גוף, אבל הכיר בפניהם שהם שני המלאכים. והתבונן בדעתו למה נשלחו אליו עבדו מלאכים בדמות אנשים, הרי מלאכים היו שמיים בבית אברהם ותמיד באו כמות שהם בלבוש חומה, והבין שלכן נחלצו בלבוש גוף, כדי לזכותו במצות הכנסת אורחים. ואעפ"י שהם מלאכים, מ"מ כיון שהם בלבוש הגוף מקיימים בהם המצוה. ולכן הביא ה' המלאכים בדמות אנשים. ו"ש כי על ק עברתם על עבדכם, כי על כן שבאחת בלבוש אדם ודאי לכך עברו כדי שיאכילום ויהיה ידיו מצות הכנסת אורחים ע"ש.

וייש לדון בחידושו שאברהם קיים בהם המצוה. והנה במעשה של אברהם עם המלאכים לא היה מחשבה בלבד אלא שהיה גם מעשה, ויש לדמות ענין זה למ"ש במוס' ב"ק (עו ב), דש רבא מאי דכתיב (ירמיה ית, כג) ויהיו מוכשלים לפניך בעת אפך עשה בהם, אמר ירמיה לפני הקב"ה, רבש"ע אפילו בשעה שעושין לך הקשלים בבני אדם שאינן מהוונים, מי שלא יקבלו עליהן שכר. משמע שהנותן לך הקשלים שאינו הגון, אינו מקבל שכר על כך. וכן מתבאר

בשאר מקומות נראה שלם היה אליהו מחוייב במצוות, וגם בשבת אומרים בשעת ברית מילה זה הכסא של אליהו כו', שבה לצרית מרחוק גם בשבת. וכמו החת"ס לחדש, דיש חילוק בין כשנחגלה כשנשמתו צלורה רוחנית או שמתלבש בגופו, וכשנחגלה כשנשמתו כמו ביום המילה או איננו מחוייב במצוות, והרי הוא מלאך. ולכן יכול לבוא גם בשבת. אבל כשנחגלה ומתראה בעוה"ז מלוכש בגופו הוך, הרי הוא מגדולי חכמי ישראל ואילו תשמעון יש נכחו להכריע הלכה ולא אמרין לא נשמים הוא, ונמעשה דצית הקצרות שם נחגלה מלוכש בגופו ע"ש. וכ"כ חילוק זה בספר זכר דוד (מאמר א' פכ"ז) ע"ש.

והנה החת"ס מדבר ממלאך שפטור ממצוות ואחרי שמתלבש בלבוש גופני מתחייב במצוות. כמו כן יש לומר נמעשה דרבי, שהיה מה שפטור ממצוות, אבל אם הוא בא ומתלבש בלבוש גופני יש לו דין אדם. ולכן ברבינו הקדוש שכתב הספר חסידים שהיה בא בצנדי שבת שלו, והיינו שהיה בא מלוכש בגוף ממש, באופן מה הוא יכול להוציא אחרים בקדושה. וראיתי לרבינו זי"ע בדברי יואל פ' חיי ערה (ע' תנת), שכתב לבאר כן בעובדא דרבי, עפ"י דברי החת"ס הנ"ל ע"ש. אמנם יש חולקים בזה, וס"ל דגם כשנחגלה אליהו בלבוש גוף גדמות אדם, יש לו דין מלאך בכל העניינים ופטור מהמצוות. עיין בשו"ת תורה לשמה (סימן שפ) שכתב כן. גם מדברי החת"ס עלמו במקומות אחרים, משמע כן. ועיין להגרי"י ענגיל ז"ל **בגמ' חת"ס** כתובות שם גבי רבינו הקדוש שיעורים ח"ב (סימן כט אות ב'), בני שמת ושוכ חיה ע"י גם, שהוא פטור מהמצוות ע"ש.

ואפשר שיש להסביר בזה מה שהיה בא רבי בכל ליל שבת לצימו. ולכאורה כן היה גם בליל יו"ט. יש להבין אם היה לו עיני לבוא

ממ"ש נב"ב (ע' ב), מאי דכתיב (משלי כא, כא) ודף לזקה וחסד ימנא חיים לזקה וכבוד, רנב"י אמר כל הרודף אחר לזקה הקב"ה ממניח לו בני אדם המואגנים לעשות להן לזקה כדי לקבל עליהם שבר. לאפוקי מדרש רבה, דדרש רבה מאי דכתיב ויהיו מוכשלים לפניך וגו' ע"ש. וכן כאן גבי אברהם דומה להחס, שרצה לקיים מצוה, ולא כיון שהיו מלאכים ולא אנשים, ממילא אין בזה מצוה. אמנם כבר הקשו בספרים, דמאי אין מקבלים עליהן שבר בבני אדם שאינן מהוגנין. והרי קי"ל חישב לעשות מצוה מעלה עליו הכתוב כאילו עשה, ולמה לא יקבלו שבר על מחשבתן לעשות מצוה ע"ש. ועיין מה שכתבנו בזה בפ' ראה (ע' שסד-שסו).

ויש לזכר לענין זה, ממ"ש בגמ' כתובות (קג א) על רבינו הקדוש, שאחרי פטירתו כל בני שמימי היה אחי לצימיה. עד שנפרסם הדבר ברבים, ושוכ לא היה בא עוד לצימו, כדי שלא להוציא לנו על זדיקים הראשונים, פירש"י לומר לא לזדיקים היו, שלא היה להם רשות לבא לצימם כמו רבי. ובספר חסידים (סימן תששכט) הוסיף, והיה נראה בצנדים חמודות שהיה לובש בשבת, ופטור את הרבים ידי חובתם בקידוש היום ע"ש. ומקשים על זה, איך היה פטור בני צימו בקידוש היום, מכיון שאינו בר חיובא, דכתיב במתים חפשי כיון שמת נעשה חפשי מן המצוות. עיין להרמח"א ז"ל בצרית עולם שם, ובסם הגדולים מער' ראב"ן (אות קנט), ובשדי חמד פאה"ש (מערי' ג' סימן יח).

ואפשר שיוצן עפ"י מש"כ לחדש החת"ס בשו"ת ח"ו (סימן נח), שכתב בענין אליהו שעלה בסערה השמימה ונעשה מלאך, ומצונו נכמה מקומות כשהיה מתגלה לחכמי הש"ס והיה מחוייב במצוות, כגון ממ"ש (ב"מ קיד ב) ברבה בר אבא שמתא לאלהיו שעומד ציית הקצרות, ושאל לו לאו כהן הוא מר. ואילו

בין נקב

המנוה ענמה אין ביד האדם לבד לקיים, וכמ"ש מי הקדימני ואשלבם. כלום עשית מנזות מנוזה רק אחרי שנחתי לך **והיה רצון ה' עמך** וכן נ"ן, וכן נ"ן, מעשה זו להודיענו שהעיקר מה שהשי"ת דורש מאתנו הוא החשק והרצון רעותא דלצבא. ומציא שם בשם הרה"ק הר"ר צונס ז"ל, שזה פירוש הפסוק (תהלים כו, ד) אחת שאלתי מאת ה' אותה חבקש וגו', שיהיה זה עכ"פ המצוקש שלי ע"ש. והיינו שדוד המע"ה לא התפלל על המעשה שיסב צבית ה' כו', אלא התפלל על הרצון 'אותה חבקש' שזה יהיה המצוקש שלו שצמי צבית ה' וגו' לתזות צנועם ה'. ובזה מובן מה שמתפללים, ויחד לבצנו לאהבה וליראה את שמו, וישם בלבנו אהבתו ויראתו, וכיוצא בזה. והרי קיי"ל (צרכות לג ב) הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים. והיינו שהוא בצחירת האדם ולא נדי שמים, ומה שייך להתפלל על זה. אלא הטובה הוא שמתפלל על הרצון שיעזרו לו מן השמים שיהיה לו רצון לזה. ועיין עוד בספרו

דברי סופרים (אות כא). ועיין מה שכתבנו צפ' עקב (ע' רטו-ל).
והיה רצון ה' עמך

ובזה מובן היטב, שהקב"ה רצה להראות להמלאכים שהאדם הוא גבוה יותר ממלאך, ולכן שלח את המלאכים דוקא בזמן שהם שאצרהם מקיים את המנוה רק ברצון הלב לא צמעה, ומזה רואים מעלת האדם, שהנה המלאך אין לו רצון עצמי כלל, אלא הוא מוכרח לעשות רצון הבורא שלוה הוא נצבא. משא"כ אדם הוא בעל בחירה, ומעלתו ניכר כשצווח בטוב ועושה המנוה ברעותא דלצבא. ולכן דייקא באופן זה וציוס כזה רצה הקב"ה שהמלאכים יראו, שאחע"ה מקיים המנוה אף שהוא רק ברצון ולא צמעה, דבענין זה מתעלה האדם על המלאך.

והיה רצון ה' עמך

בבצוינו למדין בחמילת פרשת וירא **והיה רצון ה' עמך** כמו של הרצון. וכן צמ"ה הפרשה צמעה העקידה, רואים גדול כח הרצון, שגם אם היה רק רצון ולא צמ לידי מעשה, ואותו הזכות של העקידה עומדת לנו בכל הדורות.

יקח נא מעט מים ורחצו רגליכם (יח, ד).

כסא שלמה המלך, ושלחו הסנהדרין לבדקו צרגליו ע"ש. ועיין בספר אנגות המן (דף ט ע"א).
 ובתירוץ קושים בעלי התוס' יש לומר, דבאמת כוננת אצרהם צמה שאמר להם יוקח נא מעט מים ורחצו רגליכם, היה היות שנסתפק ולא ידע אם הם אנשים או מלאכים או שדים, על כן אמר להם ורחצו רגליכם, וע"י זה שיגלו את רגליהם, יוכל להתברר הספק. אלא דאף שאצרהם אמר יוקח נא מעט מים ורחצו רגליכם, מ"מ אפשר דבסוף הם לא רחצו רגליהם. וכן משמע קצת ממ"ש צ"מ (פו א), אמרו לו וכי צערכיים חשדתנו שהם משתחיים לעפר רגליהם ע"ש. ומכיון שהם אינם ערביים ממילא אין צריכים

פירש"י ורחצו רגליכם, כסבור שהם ערביים שמתחיים לאצק רגליהם, והקפיד שלא להכניס עבודה זרה לביתו. בחוספות השלם עה"ת כאן (אות י') כתב, יש לתמוה האין לא הכיר צהם כשרחצו רגליהם, הא כתב (ויחזקאל א, ז) וכך רגליהם ככך רגל עגל ע"ש. והיינו דהמלאכים רגליהם כרגל עגל, וצוה היה יכול להכיר צהם שהם מלאכים ולא ערביים. ומוכח מדברי בעלי התוס', שאף שהמלאכים מהפכים פניהם לכל דמות שירצו, וכמו כאן שהיו צדמות אנשים, מ"מ דמות רגליהם אין נידם לשנות. וכמו השד שרגליו הוא כרגלי המרגול, ואין יכול לשנות צורת רגליו, כדמוכח נטיעין (סח ב) צמעה דאשמדאי שיסב על

רמד

פרי

פרשת וירא

צדיק

נצבים עליו מכלל שבשורה אחת הוו קיימי וכו' ומכל מקום צריך להבין מנא להו גבריאל בימינו ורפאל בשמאלו. ונראה דנפקא להו מדכתיב ויבואו שני המלאכים בה' ואשכחן בגמרא (חולין צ"א.) הירך המיומנת שבירך. וכן דרשו כאן המלאכים המיומנים. שנסתלק רפאל ובאו גבריאל ומיכאל שהיו בימין. ולשיטת הגמרא בבבא מציעא דאזל מיכאל בהדיה לשיזביה ללוט. וגבריאל פשיטא שהלך להפוך את סדום שמדתו מדת גבורה כמו שמובא בזה"ק (ח"ג י"ב:) ופחד דא גבריאל וכו' דא יסודא דיליה מאשא. ומיכאל פשיטא שהיה באמצע ועיקר הראיה שהגדול בימין. וקטן משמאלו. ולשיטת הגמרא מייתי שפיר ראה. וכל זה בהתחלת ההליכה לסדום שהיו מיכאל בהדי גבריאל. אבל אחר כך היה עיקר ההצלה על ידי רפאל וכמו שאמרו במדרש ואלו ואלו דברי אלהים: חיים וכאמור:

**[י] אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש
שבתי בבית ה' כל ימי חיי וגו'**

(תהלים כ"ז, ד'). והיינו דבשבת נקראו ישראל בני היכלא דמלכא ומבקשים שבתי בבית ה' כל ימי חיי אף בימי המעשה. ושמעתי בשם רבי ר' בונם זצוקללה"ה. שאמר שהמכוון ששאל מאת ה' שזה יהיה המבוקש שלו. וזה שנאמר אותה אבקש שבתי בבית ה' וגו'. והעיקר הוא הרצון. וכמו שאנו רואים שמכל פעולת אברהם אבינו ע"ה שהיה מכניס אורחים ומקרבן לדיעת ה' והקריא שם ה' בפי כל בריותיו. לא נכתב בתורה רק ברמז ויטע אשל וגו' כמו שנדרש (סוטה י"י.) ויקרא בשם ה'. ויקריא וכו' ובפרשה זו כתבה תורה כל פרטי הסעודה שהאכיל למלאכים. שלא היו צריכים למזונותיו ואכלו רק לכבודו וכמו שאמרו במדרש רבה (בראשית רבה מ"ח, י"ד) עלת לקרתא הלך בנימוסה וכו' ואיתא בגמרא (בבא מציעא פ"ד:)

אמת. ועל זה בא דוד המלך ע"ה שהקים עולה של תשובה והוא יתקן הכל. ונגדו המלאך רפאל. וזה מורה שנתרפא מצלעתו. וכל ישראל נקראים על שם יהודה כמו שאמרו בבראשית רבה (צ"ח, ו') ונקראים על שם יוסף שארית יוסף (שם ע"א, ב') דיוסף יברר ועמך כולם צדיקים. ויעקב ויוסף כחדא אינון כמו שמובא בזה"ק (ח"א קע"ו:). ועיקר הברור על ידי יהודה שהודה. ומזרעו דוד שהקים עולה של תשובה. ועל כן כאן שנצרך קדושת יעקב שיהיה שפת אמת תכון לעד ולא יתקלקל עוד. נשלח נגדו מלאך רפאל שהוא כנגד דוד המלך ע"ה. והנה באמת כתיב (דניאל י', כ"א) ומיכאל שרכם. דאברהם זכה להיות אורח בישראל. שנקרא איתן האזרחי כמו שאמרו בבבא בתרא (ט"ו). ונקרא ישראל כמו שאמרו בבראשית רבה (ס"ג, ג'). ותכלית מכוון הבריהא בראשית בשביל ישראל וכו' וכתיב בהבראם באברהם כמו שאמרו בבראשית רבה (י"ב, ט') שהוא היה שורש ישראל אב ראשון. ומצדו כבר היה מטתו שלימה. שאמר לו ה' יתברך כי ביצחק יקרא לך זרע ולא כל יצחק כמו שאמרו בנדרים (ל"א.) ולכן מיכאל מלאך שלו הלך להציל את לוט שהיה בו נפש דוד ומשיח. והיינו שהתחלת ביאת המלאכים. היה ביאת מיכאל לעורר זה להציל לוט כדי להוציא נפש דוד שהיתה כלולה שם וההתעוררות היה על ידי שהיה נגד קדושת אברהם אבינו ע"ה ועל זה נאמר ויבואו שני המלאכים מיכאל וגבריאל וכמו שאמרו בגמרא. אבל מה שנאמר אחר כך ויחזיקו האנשים בידו וגו' קאמר שפיר במדרש מי היה זה רפאל. שעיקר המציל היה רפאל שהוא מלאך של דוד המלך ע"ה וכאמור.

וזה שאמרו בגמרא (יומא ל"ז.) וכן מצינו בשלושה מלאכי השרת שבאו אצל אברהם מיכאל באמצע גבריאל בימינו רפאל בשמאלו. ופירש רש"י מדכתיב שלושה

פרי

פרשת וירא

צדיק

רמה

כ"ט. שהם תמיד יושבין בבית ה' כמו בשבת.

ובגמרא (קידושין ל"ב:) ושמא תאמר כמלאכי השרת נדמו לו. לא נדמו לו

אלא לערביים וכן אמרו בגמרא (בבא מציעא סו) אמרו לו וכי בערביים חשדתנו שהם משתחווים לאבק רגליהם כבר יצא ממנו ישמעאל. ולכאורה נראה שאמרו לו זה לחידודא. אבל ענין ערביים שמשתחווים לאבק רגליהם הוא על דרך מה שאמרו (סנהדרין ס"ג:) לאדרמלך וענמלך אלהי ספרוים ומאי ניהו הפרד והסוס. אדרמלך דאדר ליה למריה בטעינה וענמלך דעני ליה למריה בקרבא עיין שם שזה היה דרכם לעשות הדבר שבא להם ההשפעה על ידו לדחלא ולעבודה זרה. ולאשר שהיה להם הטובה מבעלי חיים אלו הפרד והסוס עשו דמותם אלהות. ועל דרך מה שנאמר (חבקוק א' ט"ז) על כן יזבח לחרמו ויקטר למכמתו כי בהמה שמן חלקו ומאכלו בריאה. והיינו לאשר פרנסתם היה על ידי הצידה זבחו וקטרו לרשתות הצידה (וכמו שפירש הרד"ק) וכמו כן הערביים שהיה פרנסתם מנסיעות והובלת סחורות ממדינה למדינה וכמו שנאמר (בראשית ל"ז, כ"ה) והנה אורחת ישמעאלים באה ותירגם אונקלוס שירת ערבאי. ולכן השתחוו לאבק רגליהם. שמסיבתם בא פרנסתם.

ובאמת היה אז כשהגיע זמן לידת יצחק אבינו ע"ה הנימול לשימונה שממנו יצא אומה ישראלית שיהיה זה דרכם אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת ה'. וכל חיי האדם צריך להיות הולך ממדריגה למדריגה וכמו שנאמר (קהלת י"ב, ה') כי הולך האדם אל בית עולמו. ואברהם אבינו ע"ה כתיב ביה גם כן (בראשית י"ב, ט') הלוך ונסוע הנגבה לברר מדתו וכמו שמובא בזוה"ק (ח"א פ'). וכמו שאמרנו הנגבה שיהיה מנוגב מכל חמדות עולם הזה. ועל כן אז נדמו לו

בשכר שלושה זכו לשלושה וכו' ובמדרש רבה קא חשיב על כל פרט שפרע הקב"ה לבניו במדבר בישוב ולעתיד לבוא. ולכאורה טפי היה להתורה להזכיר מה שזן לבני אדם הצריכין למזונות. ושפרסם אלהותו יתברך שיהיה נקרא אלהי הארץ. ולרמוז קיבול שכר על זה. מה שאין כן המלאכים שלא הוצרכו למזונות וגם לא לפרסום מלכות שמים.

אך הענין על פי מה שנאמר (דברים ל', י"ד) כי קרוב וגו' בפוך ובלבבך לעשותו. ולא כתיב ובמעשיך. והטעם שה' יתברך דורש מהאדם רק הרצון בפוך ובלבבך. וגמר המעשה מסייע ה' יתברך וזה שנאמר לעשותו. וכמו שמובא בזוה"ק (ח"ג ק"ס). כיון דישתדל בר נש ברעותא דליבא גבי קודשא בריך הוא. לא בעי מינן אלא ליבא וכו' וכן הוא בגמרא (סנהדרין ק"ו:) הקב"ה ליבא בעי. ובכאן אחר המילה השיג אברהם אבינו ע"ה חשק מחודש לעבודת ה' יתברך וכמו שאמרו (י"מא כ"ח:) אנן מאברהם ניקום ונגמר ופירש רש"י להיות זריזין כאברהם. וכאן שהשיג חשק ישראלי ועשה כל דבר בחשק נפלא. ולכן נפרע לבניו על כל פרט ופרט במדבר וכישוב ולעתיד לבוא. ונכתב בתורה מעשה זו להודיענו שהעיקר מה שה' יתברך דורש מאתנו הוא החשק והרצון בפוך ובלבבך רעותא דליבא. וגמר המעשה יגמור ה' יתברך שיהיה לטוב.

וזה שנאמר אחת שאלתי וגו' אותה אבקש שבת י וגו' שיהיה זה על כל פנים המבוקש שלי. שבת י בבית ה' כל ימי חיי. וזה החשק משיג הישראל בשבת. דשבת ברזא דברית. ומשיג ישראל החשק וכמו שאמרו בגמרא (ברכות י"ז). גלוי וידוע שרצונינו לעשות רצונך וכו' ואף שרק בשבת נקרא הישראל יושב בבית ה'. מכל מקום המבוקש להיות תמיד בבית ה'. ומשתדלי באורייתא תלמידי חכמים כשבתות וימים טובים (רעיא מהימנא זוהר ח"ג

רמו

פרי

פרשת וירא

צדיק

ממעשה ישראל. וממעשה המצוות יש להם הקיום. וכן כאן ראו המלאכים אחר כך שעל ידי החשק שהיה לאברהם במצות הכנסת אורחים מזה היה להם הכח. והיה להם אכילה ממש וכמו שמצינו (יומא ע"ה): לחם שמלאכי השרת אוכלין אותו דברי רבי עקיבא וכו' עקיבא טעית וכי מלאכי השרת אוכלין לחם וכו' ובאמת אלו ואלו דברי אלהים חיים. שבודאי ידע רבי עקיבא שאין מלאכי השרת אוכלין לחם. רק שהם ניוונים מרוחניות המן. והיינו מעשה המצוות של צדיקים. וישראל אכלו המן כמו שבא לעולם הזה בלבוש. ומן כזה אין מלאכי השרת אוכלים וכמו שאמר ר' ישמעאל.

וזה שאמרו במדרש רבה (מ"ח, י"ד) עד שלא יצא ידיהם נצבים עליו וכיון שיצא ידיהן והוא עומד עליהם אימתו מוטלת עליהם מיכאל מירתת גבריאל מירתת וכו' שמתחילה שרצה לכבדם קראם אדוני. ואחר שיצא ידיהן ראו שעל ידי החשק והזריזות שלו יש להם הקיום. והוא מפרנסם ואימתו מוטלת עליהם שראו שהאכילם ממש. דהיינו על ידי זריזות וחשק המצוה. ונכתב בתורה הסעודה שהיה באמת אכילה ממש. לחם שמלאכי השרת אוכלין:

פרשת חיי שרה

אומה ישראלית כנסת ישראל כמו שנאמר (ישעיה נ"א, ב') הביטו אל אברהם אביכם ואל שרה תחוללכם. דאברהם היה אב ראשון ושרה אם ראשונה. ואיתא (ברכות ל"ה): ואין אביו אלא הקב"ה ואין אמו אלא כנסת ישראל ומצינו (קידושין ל"א): כי הוה שמע קל כרעי דאימיה אמר איקום מיקמי שכינה דאתיא. ועל כן שרה שהיתה אם ראשונה לכל ישראל נדרש עליה כל אשת חיל.

וידרש זממה שדה ותקחהו זממה ונטלה שדה המכפלה וכו' וצריך להבין

המלאכים כדמות ערביים שכל עסקם בהילוך ונסיעה. וזה שאמרו לו בערביים חשדתנו וכו' כבר יצא ממנו ישמעאל. שהוא שעדיין יש פסולת שיצא ממך. שבחר להתפרנס בעניני עולם הזה על ידי הילוך ואבק רגליו ולזה הוא עובד. מה שאין כן אנחנו באנו לשורש נסיעה שלך שהוא בקדושה הלוך ונסוע הנגבה. וכמו שיצא ממך נפש יצחק וממנו יצאו אומה ישראלית תמימי דרך ההולכים בתורת ה'. והאבות היו הראשונים שעבדו ה' יתברך בהשתדלות והיו מהלכים. וכמו שאמרו (סנהדרין צ"ג). כשאני משלם שכר לאברהם יצחק ויעקב שרצו לפני כסוסים וכו' ועל כן המלאכים שהיו נגד קדושת האבות וכמו שאמרנו נדמו כערביים שעסקם ההילוך והנסיעה.

ובאמת אף שמתחילה אכלו המלאכים רק לכבוד אברהם כמו שאמרו במדרש. מכל מקום באמת היה אכילה ודאית דאיתא בזוה"ק (ח"ג ד'): ובגין כך ישראל מפרנסי לאביהן שבשמים וכו' ועל דרך מה שנאמר (תהלים ס"ח, ל"ה) תנו עוז לאלהים ובזוה"ק (ח"ב ל"ב): וכד עבדן עובדן דכשרן יהבין תוקפא וחילא לקודשא בריך הוא וכו' וקל וחומר שהמלאכים נזונין

[א] **קודם** סעודת ליל שבת אומרים אשת חיל וגו' דכנסת ישראל אשה יראת ה'. וזה בשבת שכל אחד מישראל משיג היראה. דשומרי שבת נקראו יראי שמי (תענית ח'): ובכניסת שבת כל אחד מישראל זוכה לנשמה יתירה נשמתין חדתין. וכמו שמובא בזוה"ק (ח"ב פ"ח): נשמתא דכל שלימו בה כדוגמא דעלמא דאתי ובגין כך איקרי שבת עיין שם. ושבת נקראה כלה מלכתא. ונקראו כל ישראל אשת חיל עטרת בעלה ובמדרש תנחומא (פרשה זו ד') נדרש על שרה שהיתה ראשונה שממנה יצאה כל